

De Inspectie van het Vervoerswezen

Een overzicht van de militaire verplaatsingsorganisaties van 1949 tot 2024

Martijn Sluiter, 1562673

Stage voor Taal- en Cultuurstudies aan de Universiteit Utrecht

Stagedocent: Bastiaan Bouwman

Onderzoek uitgevoerd voor het Bureau Geschiedschrijving Regiment Bevoorradings- en
Transporttroepen

Stagebegeleiders: Willy Engelmann en Piet IJntema

Inleverdatum: 28 juli 2024

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. 1949 – 1989: De Koude Oorlog	5
I. Politiek en strategie	5
II. Militaire verplaatsingen.....	13
2. 1989 – 2014: Een nieuwe werkelijkheid.....	20
I. Politiek en strategie	20
II. Militaire verplaatsingen.....	25
3. 2014 – heden: Refocus op combat.....	28
I. Politiek en strategie	28
II. Militaire verplaatsingen.....	32
Conclusie	35
Dank- en nawoord	36
Bibliografie.....	37

Organisatiebeschrijving

De onderzoeksstage is uitgevoerd binnen en ondersteund door het Bureau Geschiedschrijving Regiment Bevoorraders- en Transporttroepen (kortweg BGB&T). BGB&T is een organisatie die zich bezighoudt met het verzamelen en onderzoeken van bronnen (waaronder documenten) om de geschiedenis van het Regiment Bevoorraders- en Transporttroepen vanaf 1945 in kaart te brengen. BGB&T bestaat uit vrijwilligers die allemaal zelf ook dienst hebben gedaan in dit regiment of een van de stamregimenten (Intendance en Aan- en Afvoertroepen). BGB&T heeft een nauwe band met het regimentscommando dat het bevorderen van de saamhorigheid, traditiehandhaving en bijzondere personeelszorg als belangrijkste taken heeft. Daaraan kan historisch onderzoek een belangrijke bijdrage leveren. Juist daarom zijn er veel onderzoeksobjecten geselecteerd. Het uiteindelijke doel is om alle onderzoeksresultaten openbaar beschikbaar te stellen.

Inleiding

De taken en de voor de uitvoering daarvan noodzakelijke samenstelling en omvang van een krijgsmacht, zijn afhankelijk van c.q. worden beïnvloed door de appreciatie van een regering van de nationale en internationale veiligheidssituatie. Juist daarom wordt eerst geschetst hoe deze veiligheidssituatie zich in de afgelopen decennia vanaf 1949 heeft ontwikkeld en welke beslissingen de Nederlandse regering nam.

In de periode tot 1958 voorziet de Nederlandse regering (in overeenstemming met de NAVO-strategie) voor haar landmacht 'slechts' een rol in de verdediging van het nationaal grondgebied. Na toetreding van de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) tot de NAVO (1955) wordt (overeenkomstig opeenvolgende NAVO-strategieën) de verdediging gevoerd op West-Duits grondgebied. Daarbij wordt de eerste lijn van verdediging steeds verder oostwaarts ingericht.

Na het 'vallen van de muur' in 1989 wordt een verdediging tegen een mogelijke aanval vanuit het Warschaupact steeds minder waarschijnlijk geacht. De focus van veel West-Europese NAVO-landen richt zich steeds meer op het uitvoeren van vredesmissies buiten het NAVO-verdragsgebied. In Nederland wordt dit beschouwd als hoofdtak 2 van defensie.

De 'gevoelde' ontspanning leidt, naarmate het einde van de Tweede Wereldoorlog steeds verder van ons af was, ook nog eens tot het zgn. 'innen van het vredesdividend' (bezuinigingen op de defensieorganisatie). Vanaf 1990 krijgt de Koninklijke Landmacht bijna structureel te maken met het voorbereiden en uitvoeren van operaties op grote afstand in voor hen onbekende en vaak uitdagende regio's in de wereld.

Om landmachteenheden in staat te stellen de aan hen opgedragen taken in de aan hen toegewezen operatiegebieden uit te voeren, moeten zij allereerst in staat worden gesteld te verplaatsen naar en in deze operatiegebieden. Gedurende de inzet moet daarnaast de logistieke organisatie in staat worden gesteld om alle voor de logistieke ondersteuning noodzakelijke verplaatsingen (de zgn. instandhoudingsverplaatsingen) uit te voeren. Naast beschikbaarheid van adequate en voldoende vervoerscapaciteit (op het gebied van alle vervoersmodaliteiten) speelt juist ook de toegang tot en de beschikbaarheid van verkeersinfrastructuur een grote rol. Nationale en internationale wet- en regelgeving en overeenkomsten met andere overheidsorganisaties, andere regeringen en civiele actoren hebben daarbij een niet onaanzienlijke invloed.

Op het hoogste niveau beschikt defensie daarvoor over een staf- en adviesorgaan. Aanvankelijk is dat de Inspectie Vervoerswezen.¹ Later worden deze taken belegd bij de Afdeling Verkeer en Vervoer die aanvankelijk is ingedeeld in de staf van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (BLS). Weer later wordt deze afdeling ondergebracht bij het Nationaal Commando.

¹ Deze organisatie beschikte toen ook nog over een steeds groeiende uitvoerende vervoersorganisatie.

Vanaf ongeveer 2002 worden de staf- en adviestaken op centraal krijgsmacht breed niveau belegd, grotendeels bij Haagse staven (beleid en internationale samenwerking) en deels binnen de Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO) (vooral ondersteunen van strategische en instandhoudingsverplaatsingen).

Dit onderzoeksrapport beschrijft de steeds wijzigende taakstelling van de Koninklijke Landmacht en de gevolgen daarvan voor de taken op het gebied van verplaatsingen. Bij het woord verplaatsingen komen verkeer en vervoer in feite samen.² In het verlengde daarvan wordt ook een overzicht gegeven van de belangrijkste organisatorische wijzigingen. Daarbij zal ook worden ingegaan op de bijzondere positie en rol van de functionaris die optreedt als Inspecteur Vervoerswezen.

Het onderzoeksrapport sluit af met een hoofdstuk dat ingaat op wat binnen de Koninklijke Landmacht wordt aangeduid met de term 'Refocus op combat'. Natuurlijk heeft dat ook invloed op het staf- en adviesorgaan dat belast is c.q. gaat worden met het beleid rondom en de voorbereiding van alle toekomstige verplaatsingen van eenheden.

Hoofdvraag

Welke politiek-strategische ontwikkelingen (op buitenlands- veiligheidsgebied) zijn op welke wijze van invloed geweest op het ontstaan en de doorontwikkeling van de Inspectie Vervoerswezen (IV) binnen de Nederlandse krijgsmacht in de periode 1949 tot nu?

Deelvragen

Welke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspectie Vervoerswezen liggen ten grondslag aan de militaire verplaatsingssector van de Koninklijke Landmacht?

Wat waren de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspecteur Vervoerswezen en zijn/haar opvolger(s)?

Welke organisatorische ontwikkelingen heeft de Inspectie Vervoerswezen doorgemaakt in de periode van 1949 tot nu?

Bij welke organisatie(s) zijn nog bestaande taken en middelen resp. verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspectie Vervoerswezen anno 2024 belegd?

² Inleiding vervoer, verplaatsingen en verkeer, december 1978, archiefstuk 006 uit archiefdoos 169, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

1. 1949 – 1989: De Koude Oorlog

I. Politiek en strategie

Geopolitieke en strategische ontwikkelingen in Europa

Na de Tweede Wereldoorlog wordt Europa verdeeld in twee invloedssferen, die met elkaar botsen: een Amerikaanse democratische en kapitalistische invloedssfeer in West-Europa en de Sovjet-Unie oefent een communistische invloedssfeer uit in Oost-Europa. Tot op de dag van vandaag is onder historici een debat gaande over de vraag welke mogendheid schuldig is aan het ontstaan van de Koude Oorlog. Maar feit is dat de relatie tussen deze twee mogendheden in deze periode aanzienlijk verslechtert.³ De oprichting van de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (kortweg NAVO) in 1949 is hiervan een zichtbaar bewijs. De NAVO is een militair bondgenootschap, dat de Europese lidstaten een gevoel van collectieve veiligheid tegen de Sovjet-Unie moet geven.⁴ De belangrijkste en nog steeds geldende grondslag van de NAVO is artikel 5: "Een aanval op één, is een aanval op allen."⁵ Gelijktijdig met de oprichting van de NAVO ontstaan er in 1949 twee nieuwe Duitse staten: de Bondsrepubliek Duitsland (kortweg BRD) en de Duitse Democratische Republiek (kortweg DDR). De BRD valt onder de Westerse invloedssfeer en de DDR valt onder de invloedssfeer van de Sovjet-Unie.

In 1955 treedt de BRD toe tot de NAVO en wordt de *forward defense strategy* van kracht. Deze NAVO-strategie houdt in beginsel in dat het NAVO-grondgebied zo ver mogelijk naar het oosten van Europa moet worden verdedigd. Als tegenreactie op de toetreding van de BRD tot de NAVO, wordt in datzelfde jaar het Warschaupact opgericht. Dit is de communistische tegenhanger van de NAVO.⁶ Gelijk met de *forward defense strategy* hanteert de NAVO ook de *Massive retaliation strategy*⁷, die berust op het Amerikaanse atoommonopolie. Deze strategie is echter niet langer realistisch als de Sovjet-Unie in 1949 voor het eerst een succesvolle kernproef uitvoert. Voor de veiligheidssituatie in Europa is dit een groot probleem, omdat de Verenigde Staten hiermee het atoommonopolie verliezen. De Europese veiligheid is hier namelijk erg van afhankelijk.⁸ Deze situatie dwingt de NAVO om de *Massive retaliation strategy* aan te passen, omdat de kans op een totaal vernietigende oorlog aanzienlijk is vergroot.⁹ Daarom gaat men in 1957 over op de Schild- en zwaardstrategie. Deze strategie houdt in dat de NAVO (vooral de Verenigde Staten) dreigt met totale vernietiging van de vijand door middel van inzet van kernwapens.

³ Stef Schuthof, 'The United States and the Founding of NATO,' (scriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2016): 9.

⁴ Office of the Historian, 'North Atlantic Treaty Organization (NATO),' geraadpleegd op 28 maart 2024, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>.

⁵ Ibidem.

⁶ Jan Hoffenaar en Ben Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten: de Koninklijke Landmacht, 1945 -1990* (Den Haag: SDU Uitgeverij Koninginnegracht, 1994), 75.

⁷ De inzet van kernwapens als vergelding bij een aanval.

⁸ Pieter Zhao, 'De Operationele Bevoorrading en het Intendancebataljon 1945-1979,' (scriptie, Bureau Geschiedschrijving Regiment Bevoorraders- en Transporttroepen Koninklijke Landmacht, 2021): 14 – 15.

⁹ Pieter Zhao, 'De Operationele Bevoorrading,' 15.

Nadelig voor NAVO-lidstaten, die zelf niet beschikken over kernwapens, is dat deze landen, om hun veiligheid te kunnen waarborgen, politiek en militair afhankelijk worden van de Verenigde Staten.¹⁰

Na de bouw van de Berlijnse muur in 1961 bereiken de spanningen tussen Oost en West wederom een hoogtepunt. De praktijk van de Schild- en zwaardstrategie komt heel dichtbij. In oktober 1961 escaleren de spanningen bijna als Sovjet-Russische en Amerikaanse tanks tegenover elkaar staan bij Checkpoint Charlie, maar al snel volgt de-escalatie.¹¹ Europa ontsnapt ternauwernood aan een totaal vernietigende oorlog. Binnen de NAVO ontstaat meer en meer discussie over de waarde van de Schild- en zwaardstrategie. Het grootste discussiepunt is de inzet van een kernwapen bij een confrontatie met de Sovjet-Unie, omdat inmiddels blijkt dat de Sovjet-Unie succesvol met dezelfde middelen kan reageren en niet terugdeinst voor confrontatie.¹²

In de loop van de jaren '60 komt er echter steeds meer een sfeer van ontspanning in Europa (*détente*), wat ertoe leidt dat de NAVO in 1967 haar strategie wederom aanpast naar een minder confrontatiegerichte strategie: *Flexible response*. Met name de *Ostpolitik*¹³ van de West-Duitse Bondskanselier Willy Brandt vanaf 1969 zorgt voor ontspanning in Europa. De keiharde scheidslijnen in Europa zijn echter nog steeds aanwezig, maar zowel Oost als West zijn meer dan ooit bereid om de dialoog aan te gaan.¹⁴ Dit vertaalt zich ook in de *Flexible response* strategie, maar sluit gebruik van kernwapens bij een conflict niet uit. In 1967 laat de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Harmel een studie uitvoeren naar de toekomst van de NAVO. Hierin wordt geconcludeerd dat de NAVO een zeer belangrijke rol heeft om de *détente* in stand te houden.¹⁵ Enerzijds moeten NAVO-lidstaten de krijgsmachten en politieke solidariteit onderhouden om agressie vanuit het Warschaupact te ontmoedigen. Anderzijds moet de NAVO naar manieren zoeken om stabielere betrekkingen aan te gaan met de Warschaupactlanden.¹⁶ Het Harmel-rapport legt de basis voor onderhandelingen tussen de NAVO en het Warschaupact in de periode van 1973 tot 1989. Naar aanleiding hiervan verminderen beide zijden de troepen in Europa.

In de tweede helft van de jaren '80 volgt opnieuw een *détente*. De verbetering van het geopolitieke klimaat in Europa leidt uiteindelijk tot een definitief einde van de Oost-West tegenstelling. In 1989 valt de Berlijnse muur. De deling van Europa is er niet meer.¹⁷ Binnen de NAVO groeit de overtuiging dat een totale oorlog met het Warschaupact niet langer waarschijnlijk is.¹⁸

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ingo Wolfgang Trauschweizer, 'Tanks at Checkpoint Charlie: Lucius Clay and the Berlin Crisis, 1961 – 62,' *Cold War History* 6 (2006): 205

¹² J. Smit, 'De NAVO in het verleden, heden en toekomst,' *Militaire spectator* 140 nr. 2, (1971): 61.

¹³ West-Duits buitenlandbeleid dat toenadering zoekt tot het Oosten.

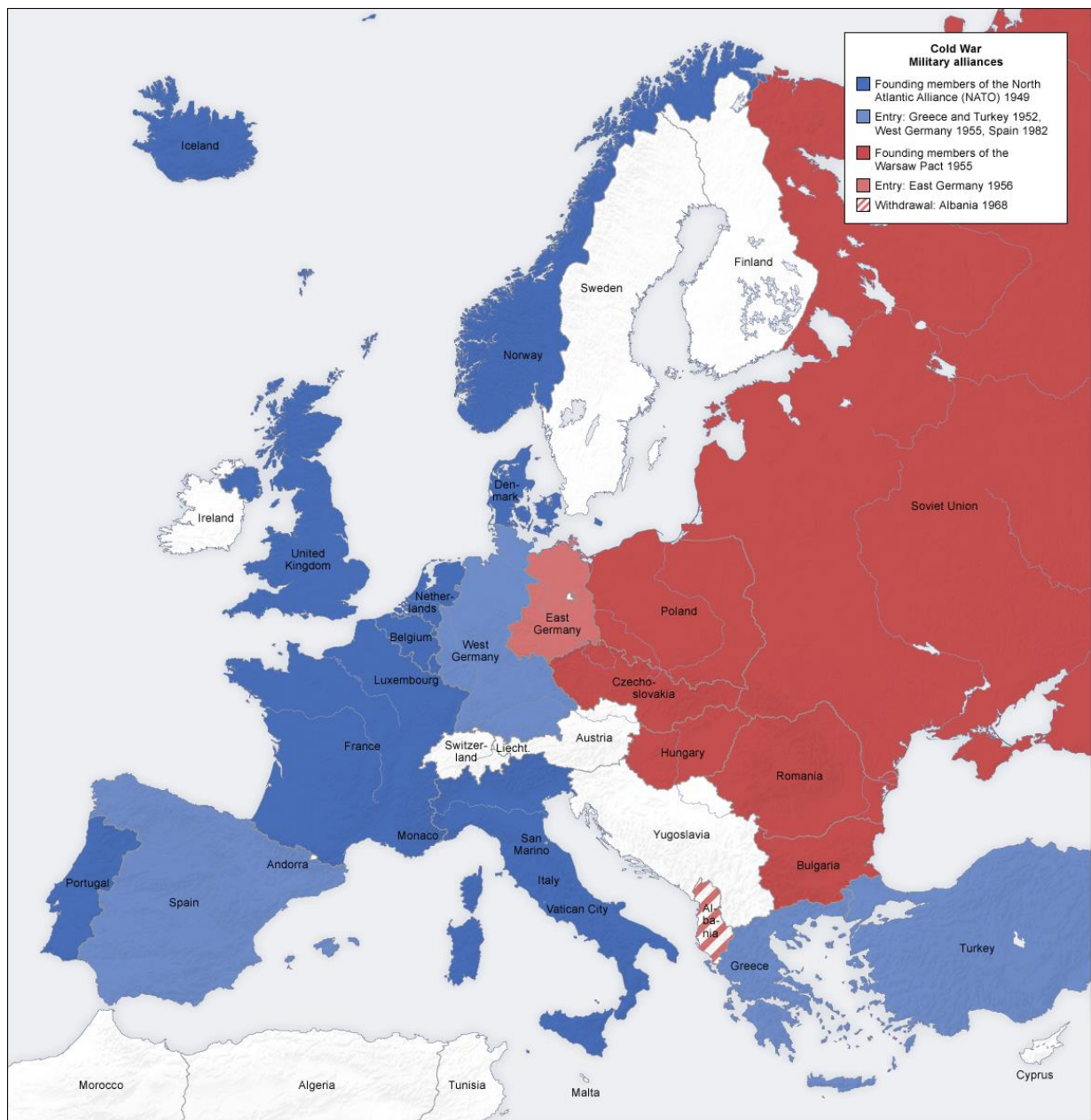
¹⁴ Pieter Zhao, 'De Operationele Bevoorrading,' 43.

¹⁵ North Atlantic Treaty Organization, 'Harmel report,' geraadpleegd op 29 maart 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67927.htm.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 445.

¹⁸ Celeste A. Wallander, 'Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War,' *International Organization* 54 (2000): 705.

Europa tijdens de Koude Oorlog, verdeeld in militaire allianties en invloedssferen.

Bron: *Cold war europe military alliances map*. Wikimedia Commons.

Nederlandse appreciatie

Juist ook voor Nederland is 1949 een bewogen jaar. In dit jaar neemt het land afscheid van de neutraliteitspolitiek en treedt toe tot de NAVO. Nederland komt onder de Amerikaanse militaire en politieke invloedsfeer. Het NAVO-lidmaatschap vormt vanaf dat moment een rode draad in de Nederlandse buitenlandse veiligheidspolitiek.¹⁹ Voor Nederland is angst voor expansie van het communisme een van de belangrijkste motieven om lid te worden van de NAVO. Nog een belangrijk Nederlands motief is de hoop op Amerikaanse economische en militaire hulp in de vorm van Marshallhulp. Direct na de Tweede Wereldoorlog is de Nederlandse economie namelijk erg zwak en heeft Nederland veel oorlogsschade geleden.²⁰ Het Nederlandse NAVO-lidmaatschap betekent ook extra bereidheid van Amerikanen om militaire hulp te bieden aan de bondgenoten. Nederland is in het begin van het NAVO-lidmaatschap zoekende naar een goede manier om de krijgsmacht op te bouwen.²¹

Een West-Duitse toetreding tot de NAVO zal op het gebied van veiligheid voor Nederland goed uitkomen. Het wordt gezien als een garantie voor de verdediging van Nederlands grondgebied, omdat de vermeende dreiging uit Oost-Europa komt. Je zou kunnen stellen dat de BRD voor Nederland gaat dienen als een soort buffer. Dit is de belangrijkste reden voor de Nederlandse steun aan de *forward defense strategy*.²² Daarnaast zijn de Nederlandse en West-Duitse economieën nauw met elkaar verbonden. Als de West-Duitse economie groeit, groeit de Nederlandse economie ook. De Nederlandse regering hecht ook veel waarde aan economische samenwerking. Tegelijkertijd bouwt de Nederlandse economie weer langzaam op en hoopt de Nederlandse regering te profiteren van verschillende supranationale organisaties, om zo weer een sterke economische positie te krijgen.²³

Als de NAVO de Schild- en zwaardstrategie in 1957 invoert, moet ook de Nederlandse regering zich hieraan aanpassen. Op het eerste oog lijkt het zo te zijn dat deze strategie geld zal besparen, maar deze gedachtegang blijkt al snel onjuist te zijn. Er moeten dure nieuwe wapensystemen komen en de hele defensieorganisatie moet zich aanpassen aan de nieuwe strategie.²⁴ De toenmalige minister-president Drees beschouwt deze investeringen als een verzekeringspremie. Men hoopt daarmee de zekerheid te kopen dat de Verenigde Staten de West-Europese landen in geval van een aanval te hulp schiet.²⁵

In de eerste helft van de jaren '60 kijkt Nederland gespannen mee naar de geopolitieke ontwikkelingen in Europa en Cuba, maar in de tweede helft volgt Nederland de Bondsrepubliek op het gebied van het verbeteren van de betrekkingen met de Oost-Europese landen. Daarnaast wordt in Nederland waarde gehecht aan de nieuwe *flexible response* strategie van de NAVO. Voor West-Europese landen, waaronder Nederland, is de kostenpost die deze strategie met zich meebrengt daarentegen een onaangename

¹⁹ Duco Hellema, 'De historische betekenis van de Nederlandse toetreding tot de NAVO,' *Atlantisch Perspectief* 23 (1999): 10.

²⁰ Ibidem.

²¹ Hellema, "De historische betekenis," 12.

²² Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 75.

²³ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 77.

²⁴ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 146 – 147.

²⁵ Ibidem.

verrassing.²⁶ De strijdkrachten moeten ondanks de *détente* immers paraat blijven. Nog steeds is er een dreigende sfeer in Europa. Veel West-Europese landen zien de nucleaire afschrikking daarom nog steeds als de beste manier om de Europese veiligheid te waarborgen.²⁷

In de jaren '80 worden veel oude middellange afstandsraketten, die de Verenigde Staten in Europa gestationeerd hebben, vervangen door modernere raketten, waaronder ook de raketten in Nederland. In de Tweede Kamer wordt ondertussen een hevig debat gevoerd over de vraag of in Nederland überhaupt wel voldoende draagvlak is voor deze raketten. Het debat wordt aangewakkerd door de groeiende protesten tegen deze raketten.

Protesten tegen de kernraketten in Amsterdam in 1981.
Bron: *Antikernwapendemonstratie van 21 november 1981*. Wikipedia.

Bij de beslissing of deze raketten in Nederland worden geplaatst, weegt de regering de resultaten van de onderhandelingen tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten mee.²⁸ Deze middellange afstandsraketten zullen er uiteindelijk nooit komen, omdat de Sovjet-Unie intensieve vredesonderhandelingen start met de NAVO-lidstaten. De Nederlandse regering gaat mede daardoor kritisch kijken naar de defensieplannen die eerder zijn opgesteld.²⁹ Bezuinigingen gaan een wezenlijk onderdeel uitmaken van de Defensiebegroting.

²⁶ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 227.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 374.

²⁹ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 446.

Gevolgen Koninklijke Landmacht

Het Nederlandse NAVO-lidmaatschap brengt voor de Koninklijke Landmacht veel verplichtingen met zich mee. De Koninklijke Landmacht moet inzetbare en parate troepen beschikbaar stellen en wijst het Eerste Legerkorps aan voor deze belangrijke taak. In het begin is het Eerste Legerkorps gestationeerd achter de Rijn-IJssellinie, wat in NAVO-verband de primaire verdedigingslinie is tegen een potentiële aanval vanuit het Warschaupact.³⁰ Vanaf 1955 valt het Eerste Legerkorps, samen met Britse, Belgische en later West-Duitse legerkorpsen in oorlogstijd onder het gezag van de *Northern Army Group* (NORTHAG). De NORTHAG is in oorlogstijd verantwoordelijk voor de verdediging van West-Europa.

De Rijn-IJssellinie in 1955.

Bron: *In dienst van de troep*, p. 133; Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

In de periode van 1949 tot 1955 gaat de Koninklijke Landmacht ook over van het Britse naar het Amerikaanse defensiemodel. Hier zijn een aantal redenen voor. Ten eerste wordt binnen de militaire kringen (vooral het NAVO-commando) gezegd dat het Amerikaanse defensiemodel beter is dan de Britse, omdat het Amerikaanse defensiemodel meer effectiviteit biedt en veel meer vuurkracht heeft bij minder personeel.³¹ Ten tweede bestaat een groot deel van het materieel van de Koninklijke Landmacht als gevolg van de *Mutual Defense Aid Program* (MDAP), ook wel bekend als Marshallhulp, uit Amerikaanse spullen. Een reorganisatie naar Amerikaans model wordt hierdoor een logische keuze.³²

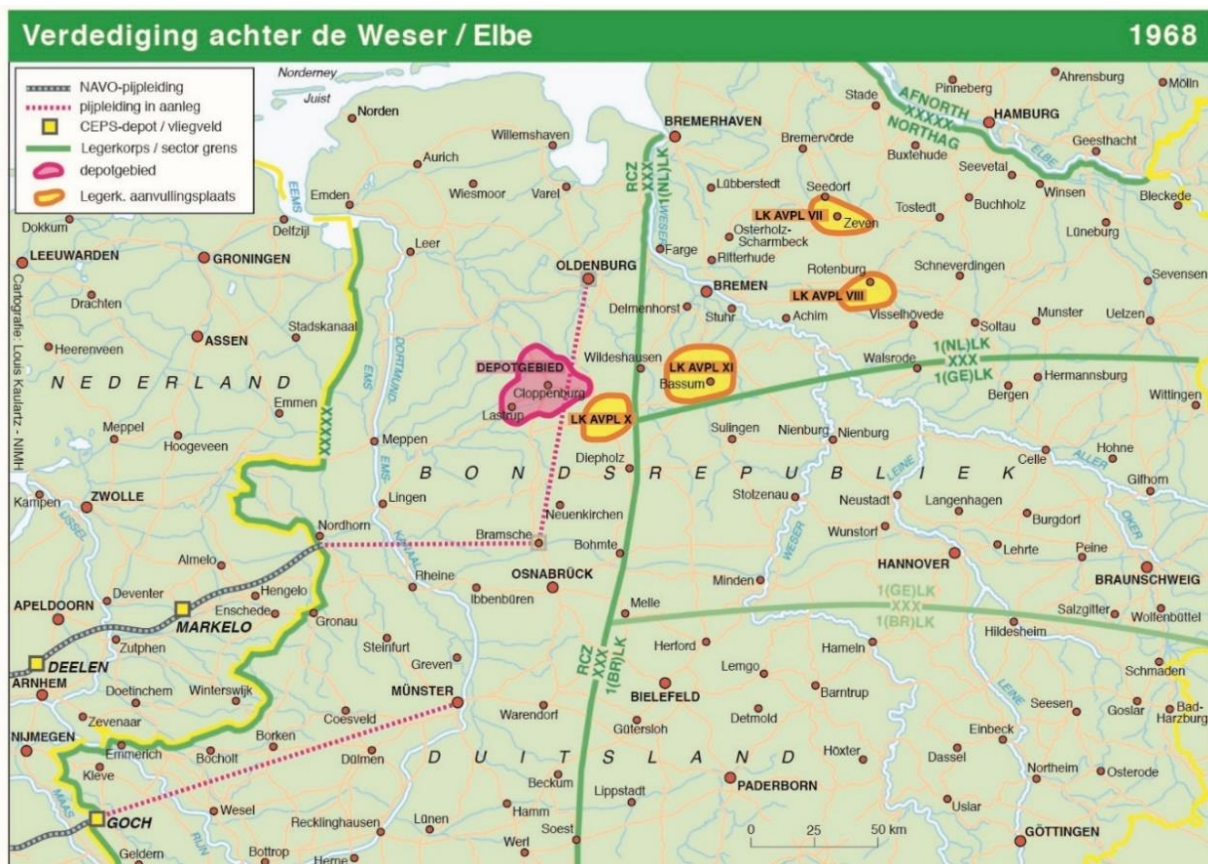
³⁰ Herman Roozenbeek, *In dienst van de troep: Bevoorrading en transport bij de Koninklijke Landmacht* (Amsterdam: Uitgeverij Boom, 2008), 131 – 132.

³¹ Hoffenaar en Schoemaker, *Met de blik naar het oosten*, 79; J.W.M. Schulten, 'De wederopbouw van de Koninklijke landmacht na de Tweede Wereldoorlog,' *Militaire spectator* 148, nr. 10 (1979): 455.

³² Pieter Zhao, 'De Operationele Bevoorrading,' 17.

Ten gevolge hiervan worden nieuwe organisaties en procedures geïntroduceerd. Het instellen van verschillende inspecties maakt daarvan deel uit. Deze worden aangepast aan Nederlandse omstandigheden als dit nodig is.³³

Als de BRD in 1955 tot de NAVO toetreedt, verschuift de primaire verdedigingslinie in het kader van *forward defense* vanaf 1958 van de Rijn-IJssel naar de Weser en later zelfs de Elbe. Voor het Nederlandse Legerkorps betekent dit dat ze vanaf dit moment in oorlogstijd moet opereren op buitenlands grondgebied. Voor de Koninklijke Landmacht brengt dit de nodige logistieke uitdagingen met zich mee, zoals een langere vervoersketen. De Koninklijke Landmacht krijgt te maken met internationale wet- en regelgeving en overleg met de West-Duitse autoriteiten is noodzakelijk.

De uiteindelijke oostwaartse verschuiving van de NAVO-verdedigingslinie in 1968.
Bron: *In dienst van de troep*, p. 179; Pieter Zhao, p. 30.

Als de NAVO overgaat naar de Schild- en zwaardstrategie, heeft dat voor de Koninklijke Landmacht en het Eerste Legerkorps in het bijzonder ook gevolgen. De Koninklijke Landmacht gaat over op de divisie-organisatie 'Atoom'.³⁴ Deze divisie moet worden aangepast aan nucleaire oorlogsvoering. Doordat kernwapens vanzelfsprekend een enorm vernietigende werking hebben, moeten de eenheden zich zoveel mogelijk verspreid opstellen om een nucleaire aanval zo veel mogelijk te overleven.³⁵

³³ Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 121.

³⁴ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 143.

³⁵ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 147.

Ook is het een noodzaak dat de eenheden snel en flexibel kunnen reageren. Daarnaast wordt een beroep gedaan op de zelfstandigheid van de eenheden en moet de mobiliteit worden vergroot.³⁶ Het Eerste Legerkorps moet immers in staat zijn om minstens 30 uur een verdragend gevecht te voeren en moet binnen 48 uur volledig gemobiliseerd kunnen zijn.³⁷

Als de NAVO in de jaren '60 de *flexible response* strategie invoert, moet de Koninklijke Landmacht zich wederom aanpassen. Deze strategie is een noodzakelijke verbetering, maar heeft ook nadelige consequenties. Het Legerkorps beschikt niet over genoeg vuurkracht om de doorbraak van vijandelijke troepen te verhinderen. Als het Legerkorps een succesvolle tegenaanval wil inzetten, is de inzet van kernwapens noodzakelijk. Het Warschaupact heeft namelijk overwicht op de NAVO-eenheden.³⁸

In de jaren '60 nemen als gevolg van modernisering, mechanisering en motorisering de kosten van de Koninklijke Landmacht toe. Dit leidt tot een politieke druk om op defensie te bezuinigen. In 1968 zet Staatssecretaris Haex een herstructurering van de defensieorganisatie op gang. Deze herstructurering zorgt voor een krimp in het personeel. Ook de omvang van het Legerkorps heeft hieronder te lijden. Men hoopt door te bezuinigen de verbetering van de reactietijd en modernisering van het Legerkorps te kunnen veroorloven. Ondanks de inspanningen van de regering is er in de jaren '70 een materiële achterstand bij het Legerkorps. Pas rond 1975 wordt dit gecorrigeerd en komt uiteindelijk de lang verwachte verbetering van de bewapening en materieel.³⁹

Hoewel het einde van de Koude Oorlog voor de Koninklijke Landmacht onverwacht komt, is in 1985 wel een toekomstverwachting opgesteld, waaruit blijkt dat niet wordt verwacht dat de Koude Oorlog in 2005 nog tot de orde van de dag behoort.⁴⁰

³⁶ Ibidem.

³⁷ Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 230 – 231.

³⁸ Pieter Zhao, 'De Operationele Bevoorrading,' 47.

³⁹ Pieter Zhao, 'De Operationele Bevoorrading,' 48; Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het oosten*, 287.

⁴⁰ Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 237.

II. Militaire verplaatsingen

Eerste fase: verplaatsingen op nationaal grondgebied (1949 – 1958)

Zoals uit de vorige paragraaf blijkt, maakt de Rijn-IJssellinie in deze periode deel uit van de verdedigingslinie van de NAVO. Hoewel de af te leggen afstanden van de kazernes naar deze verdedigingslinie erg gering zijn, is een goede voorbereiding toch noodzakelijk. Omdat de militaire verplaatsingen op nationaal grondgebied zullen worden uitgevoerd, heeft de krijgsmacht alleen maar rekening te houden met de nationale wet- en regelgeving. Daarnaast heeft de krijgsmacht op basis van aanvullende NAVO-verdragen een verplichting ten aanzien van *Host Nation Support*.⁴¹

Op het gebied van militaire verplaatsingen is de Inspectie Vervoerswezen (IV), met aan het hoofd de Inspecteur Vervoerswezen de hoogste instantie binnen de krijgsmacht.⁴²

De Inspectie Vervoerswezen is een beleidsvormende organisatie die alle verplaatsingen van de Koninklijke Landmacht voorbereidt, organiseert en controleert en heeft verschillende taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden. De vervoerstaak van de Inspectie heeft in zowel oorlogstijd als vreedetijd betrekking op het verlenen van vervoerssteun aan de Nederlandse strijdkrachten. Als neventaak is de Inspectie belast met het personeelsbeleid van alle AAT-eenheden. Ook is de Inspectie in het kader van *Host Nation Support* belast met het verlenen van vervoerssteun aan geallieerde strijdkrachten op Nederlands grondgebied als zij daar om verzoeken.⁴³ In vreedetijd is de Inspectie bovendien belast met het uitgeven van richtlijnen voor weg-, spoorweg-, binnenwater-, zee- en luchtvervoer. Daarnaast sluit de Inspectie overeenkomsten met civiele organisaties op het gebied van vervoer en beheert zij civiele vervoerscapaciteit.⁴⁴ Daarbij wordt vooral gelet op het besparen van kosten.⁴⁵

Op het gebied van verkeer is de Inspectie verantwoordelijk voor de coördinatie met civiele organisaties, zoals het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Daarnaast is de bewaking, aanvulling en eventueel de aanpassing van het door de NAVO verplichte Nederlands Militaire Basiswegennet (NMBW) een belangrijke taak van de Inspectie.⁴⁶ In vreedetijd moet de Inspectie ten behoeve van het NMBW maatregelen treffen die in oorlogstijd in werking treden. De maatregelen betreffen de operationele voorbereiding, coördinatie en planning van al het verkeer en vervoer van de Nederlandse en geallieerde strijdkrachten.⁴⁷

⁴¹ Host Nation Support is een NAVO-verplichting voor het ondersteunen van geallieerde troepen op nationaal grondgebied.

⁴² Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 121.

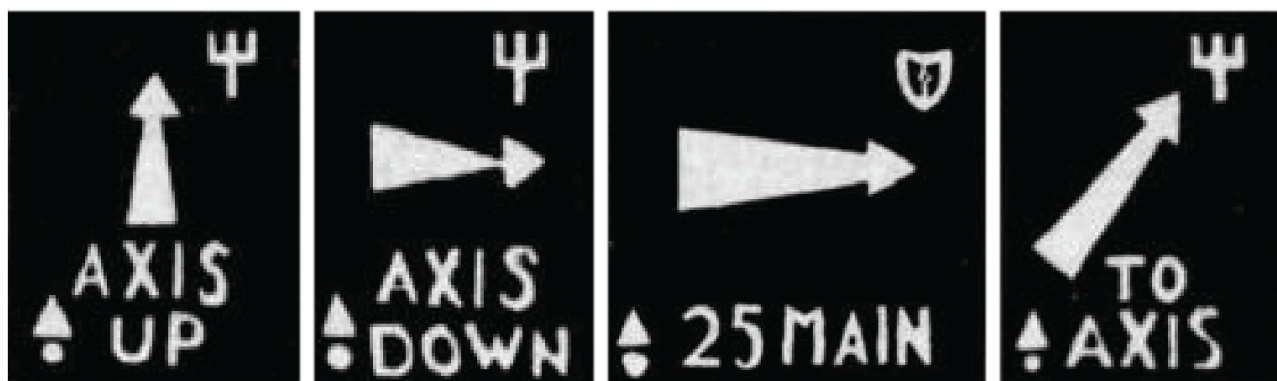
⁴³ Ontwerp Oorlogs Organisatie Staf IV – S3Vv, 10 december 1963, omslag 1449 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag.

⁴⁴ Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 121.

⁴⁵ Het Element Vredesvervoer, ca. 1960, omslag 1451 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag; Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 121.

⁴⁶ Ontwerp Oorlogs Organisatie Staf IV, 10 december 1963, omslag 1449 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag.

⁴⁷ Het Element Oorlogsvoorbereiding, plannen en verkeer, ca. 1960, omslag 1451 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag.

Voorbeelden van militaire verkeersborden die men onder meer op het NMBW tegenkomt.

Bron: *Wegaanduiding*, Militaire spectator.

Bij het opstellen van richtlijnen en het ontwikkelen van beleid is de Inspectie gebonden aan verschillende wetten, zoals de Wegenverkeerswet en de Oorlogswet.

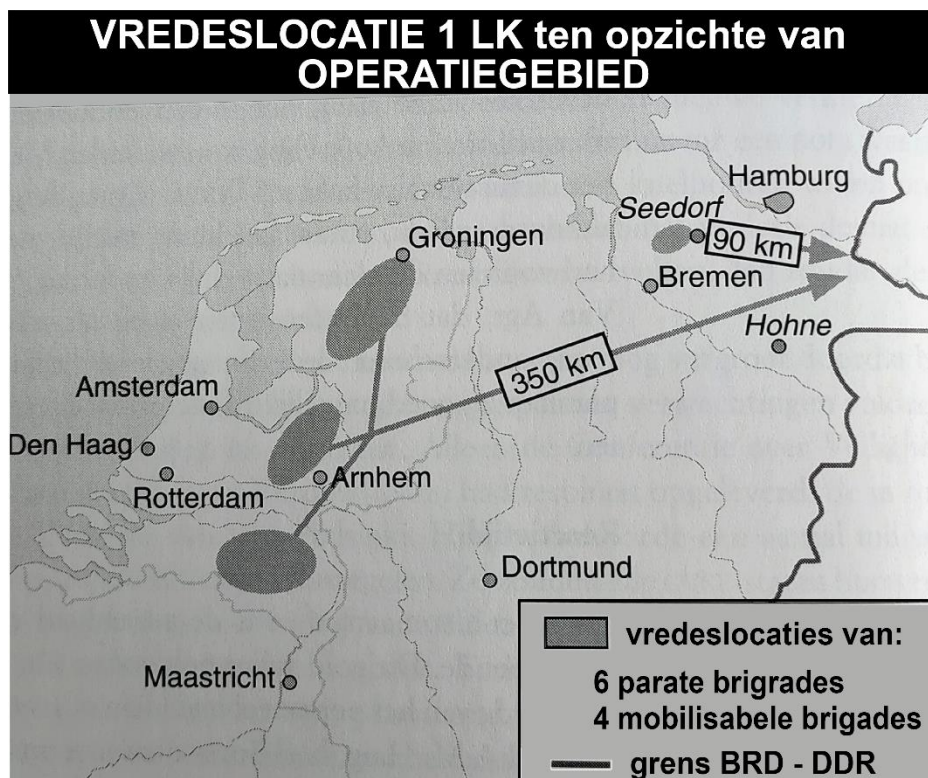
De Inspecteur draagt de eindverantwoordelijkheid voor de voorbereidingen, de inhoud van de richtlijnen en de beleidsontwikkeling. Hij is tevens eindverantwoordelijk voor de werving van civiele vervoerders, middels bijvoorbeeld het sluiten van charterparty's of het aangaan van andere overeenkomsten. Daarnaast heeft hij een adviserende rol voor de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (BLS) en treedt hij als vertegenwoordiger op voor de minister van defensie op het gebied van vervoersprocedures en effectief gebruik van beschikbare vervoersmiddelen. De BLS kent de Inspecteur de noodzakelijke bevoegdheden toe om het NMBW te wijzigen. Daardoor kan hij deze wegen in zijn geheel reserveren voor militaire verplaatsingen in oorlogstijd.⁴⁸ De Inspecteur treedt ook op als vertegenwoordiger van de Nederlandse krijgsmacht in internationale organisaties, zoals de *Military Agency for Standardization* (MAS), *Planning Board for European Inland Surface Transport* (PBEIST) en later (na ca. 1959) ook de *Movement Conference* van de *Allied Forces Central Europe* (AFCENT) – *Northern Army Group* (NORTHAG).⁴⁹

⁴⁸ Toelichting op het ontwerp-organisatieschema van de Inspectie van het Vervoerswezen, 1958, omslag 1449 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag; Roozenbeek, *in dienst van de troep*, 121.

⁴⁹ Bijlage B (Vertegenwoordiging) bij Ontwerp Organisatie Staf IV – S3Vv, 10 december 1963, omslag 1450 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag.

Tweede fase: voorwaartse verdediging in de BRD (1959 – 1989)

De toetreding van de BRD tot de NAVO in 1955 leidt er uiteindelijk toe dat het Eerste Legerkorps nu in staat moet zijn om de verdedigingsstaak in het NORTHAG-gebied in de BRD (*forward presence*) voor te bereiden en in geval van inwerking treden van artikel 5 uit te voeren. Dit heeft consequenties voor de verplaatsingen naar en in het toegewezen operatiegebied. Om deze nieuwe uitdaging aan te kunnen, maken Nederland en de BRD een groot aantal afspraken die worden vastgelegd in de zgn. *Vereinbarung*. In dit document staan de regelingen voor de verplaatsingen van Nederlandse eenheden in de BRD. De Nederlandse strijdkrachten moeten de verplaatsingsplannen melden bij de Nederlandse verplaatsingsorganisaties. De betrokken Nederlandse verplaatsingsorganisaties zijn de Inspectie Vervoerswezen en de Sectie Verkeer en Vervoer van het Eerste Legerkorps. De belangrijkste opdracht is het in samenwerking met de West-Duitse verplaatsingsorganisaties regelen van alle verplaatsingen op West-Duits grondgebied. De West-Duitse verplaatsingsorganisaties beschikken als vertegenwoordigers van een soevereine staat namelijk als enige over de hiervoor benodigde bevoegdheid. Het zijn de West-Duitse verkeersorganisaties die op basis van de *Host Nation Support* verplichting verantwoordelijk zijn voor de militaire verkeersleiding van de Nederlandse (en andere) strijdkrachten op West-Duits grondgebied.⁵⁰

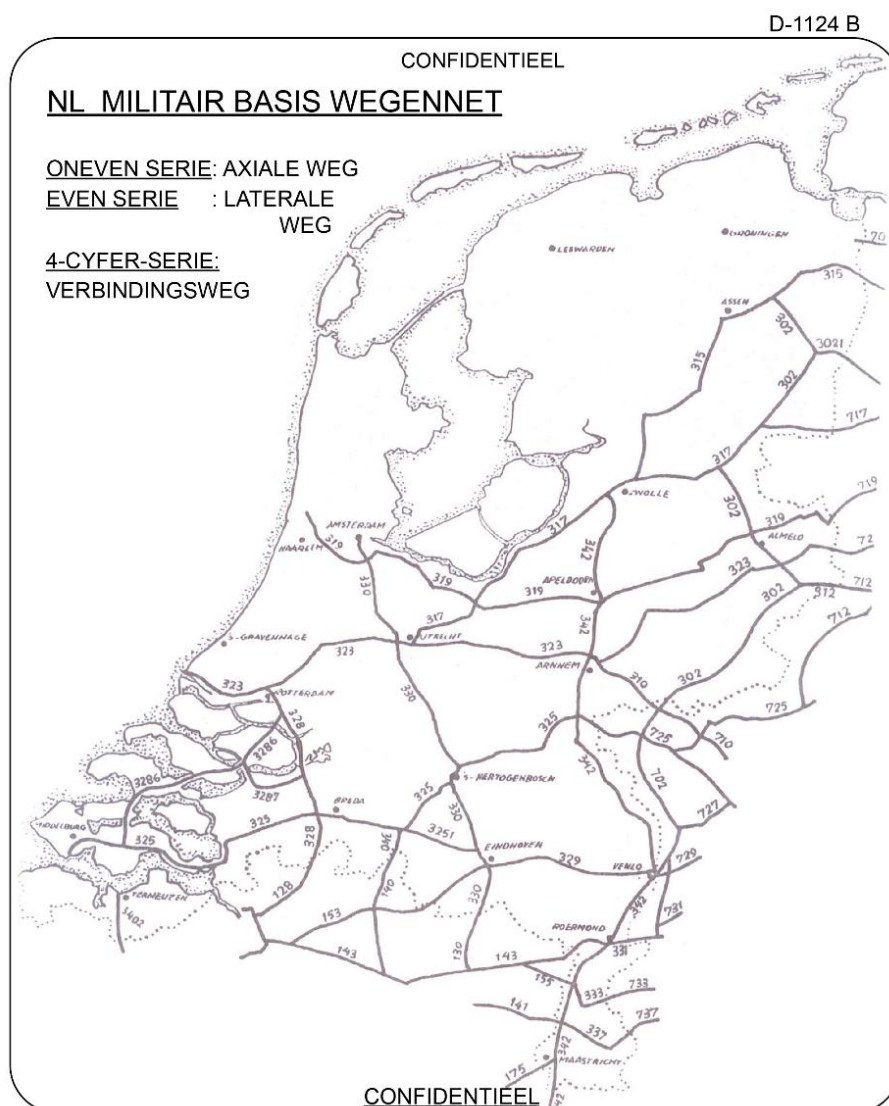

De tweede fase voor de verplaatsingsorganisaties.

Bron: *Met de blik naar het oosten*, p. 344.

⁵⁰ *Vereinbarung*, 4 januari 1960, archiefstuk 010 uit archiefdoos 169, archief Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

Vervoerssteun aan niet-legerkorpseenheden in of naar een buitenland (en dus ook de BRD) kan alleen worden geleverd door de Inspecteur Vervoerswezen. Als eenheden van het Eerste Legerkorps vervoerssteun aanvragen is de Commandant van het Eerste Legerkorps de eerst aangewezen. Als de Sectie Verkeer en Vervoer van het Eerste Legerkorps niet in de gevraagde vervoerssteun kan voorzien, wordt de aanvraag vervoerssteun overgedragen aan de Inspectie.⁵¹ De Inspectie adviseert de Sectie Verkeer en Vervoer van het Eerste Legerkorps ook op het gebied van de initiële verplaatsingen naar het operatiegebied en stelt hiervoor richtlijnen op. Het Eerste Legerkorps is vervolgens zelf verantwoordelijk voor en belast met de verplaatsingen. Het NMBW moet op het Nederlands grondgebied zorgen voor een vlot verloop van het militaire wegverkeer. Daarom heeft de Nederlandse krijgsmacht in oorlogstijd prioriteit op het civiele verkeer.

Het Nederlands
Militair
Basiswegennet van
omstreeks 1975.

Bron: *archiefstuk*
169/006, Bureau
Geschiedschrijving.

⁵¹ Richtlijnen militair verkeer in vreedetijd, 24 april 1967, archiefstuk 003 uit archiefdoos 151, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg, 1 – 3.

In de jaren '60 is ook een aantal belangrijke veranderingen te zien in de Nationale Sector. Binnen de Koninklijke Landmacht beseft men al vrij vroeg dat het vervoerswezen in oorlogstijd erg kwetsbaar is. Daarom treedt de noodzakelijk geachte Vervoersnoodwet al in 1962 in werking. Het doel van de wet is de instandhouding van het vervoerswezen in oorlogstijd. De vervoersnoodwet is tevens de wettelijke basis van het College Bewindvoering Binnenlands Vervoer (CBBV), waarin de Inspecteur Vervoerswezen de krijgsmacht vertegenwoordigt. In dit college stelt men het beleid van de verkeers- en vervoerssector in oorlogstijd vast.⁵² 1966 is het jaar waarin Frankrijk besluit om niet langer militair actief te zijn in de NAVO. De verplichting om op te treden als *host nation* heeft voor Nederland vanaf dat moment grote gevolgen. De verplaatsingen van de Amerikaanse, Britse en Canadese troepen zullen nu grotendeels over Nederlands grondgebied moeten worden uitgevoerd. Dit heeft een grote taakverzwaring voor de Inspectie Vervoerswezen als gevolg.⁵³

December 1969 is voor de Inspectie Vervoerswezen een cruciaal en markant moment. Op dat moment wordt besloten om de Inspectie op te heffen. In de loop van de jaren van 1949 tot 1969 is gebleken dat de Inspectie vaak te complex, te verwarrend en te inefficiënt is.⁵⁴ Dit leidt ertoe dat vanaf 1970 het verkeers- en vervoersdeel, en daarmee de meeste taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, van de Inspectie Vervoerswezen worden ondergebracht in een speciale Stafsectie Verkeer en Vervoer bij de BLS. Een soepele procedurele overgang van vredes- naar oorlogstijd is hiervoor de belangrijkste overweging. De rol van Inspecteur Vervoerswezen blijft wel bestaan, aangezien dit een wettelijk vastgelegde functionaris is. Naast het feit dat de Inspecteur aangewezen wordt als Sectiehoofd van de Stafsectie Verkeer en Vervoer, behoudt hij vrijwel alle beleids- en ministeriële taken.⁵⁵ Op 15 maart 1970 wordt de Inspectie officieel opgeheven en treedt de overgang in werking.⁵⁶ De taken op het gebied van personeelsbeleid en aanschaf van materieel worden ondergebracht bij andere delen van de Koninklijke Landmacht. Later wordt de Stafsectie Verkeer en Vervoer van de BLS ook wel de Afdeling Verkeer en Vervoer (kortweg LAS/VV) van de Landmachtstaf genoemd. Deze Stafsectie/Afdeling is voortaan de hoogste militaire instantie op het gebied van verkeer en vervoer en is daarmee verantwoordelijk voor het geven van adviezen aan een groot aantal verplaatsingsorganisaties die als Secties Verkeer en Vervoer zijn ingedeeld bij het Nationaal Territoriaal Commando (NTC), het Nationaal Logistiek Commando (NLC) en het Eerste Legerkorps.

Het NTC is de organisatie die uiteindelijk wordt opgericht om de oorlogsvoorbereiding en o.a. de daarmee gepaard gaande verplaatsingen op Nederlands grondgebied op zich te nemen. Hiermee krijgt het NTC ook de taak van het verlenen van *Host Nation Support* in zowel oorlogs- als vreedetijd. Met aansluiting hierop coördineert en controleert het NTC de verplaatsingen van Nederlandse en bondgenootschappelijke eenheden.

⁵² Vervoersnoodwet, algemene toelichting, 22 december 1981, archiefstuk 027 uit archiefdoos 151, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg; Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 148.

⁵³ Roozenbeek, *In dienst van de Troep*, 200.

⁵⁴ Roozenbeek, *In dienst van de troep*, 195.

⁵⁵ Inspectie van het Vervoerswezen, 1969, omslag 1451 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag.

⁵⁶ Verslagperiode: 1 januari 1970 – 31 december 1970, 1971, omslag 1451 uit 2.13.158, Nationaal Archief, Den Haag.

Daarnaast is het NTC belast met de coördinatie tussen de Duitse en Belgische verplaatsingsautoriteiten als een grensoverschrijdende militaire verplaatsing gedaan moet worden.⁵⁷

Het NLC is vanaf dat moment belast met de belangrijke logistieke ondersteuning van het Eerste Legerkorps. Het NLC vormt als het ware de schakel tussen het nationale grondgebied en het achtergebied⁵⁸ in de BRD. Daarbij is het van belang dat het NLC, om de verkeers- en vervoersleiding te kunnen uitvoeren, beschikt over een sectie Vervoer en Verkeer. In oorlogstijd is het NLC verantwoordelijk voor de controle op en instandhouding van de grensoverschrijdende verplaatsingen van Nederlandse strijdkrachten naar het in de BRD gelegen achtergebied.

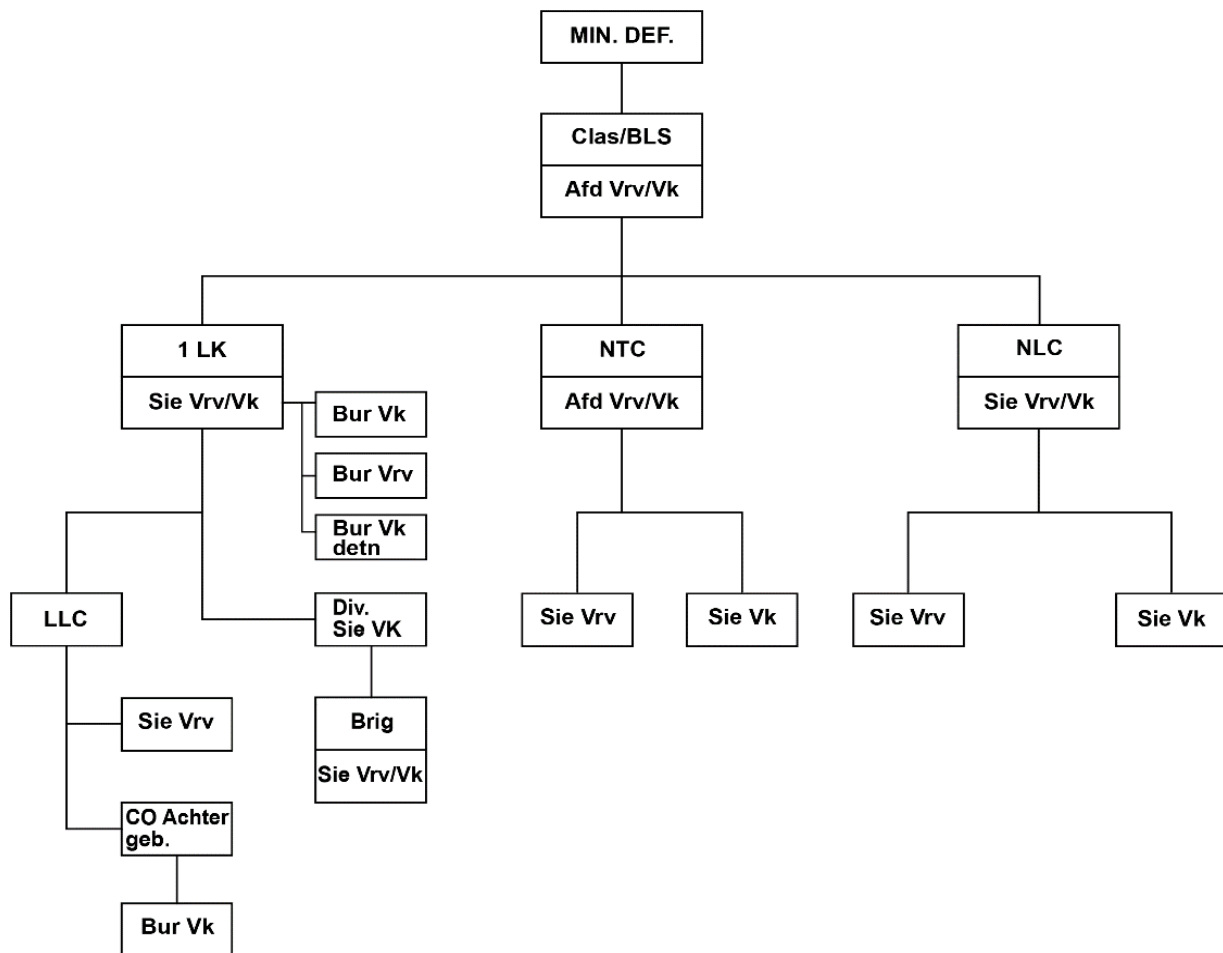

Verplaatsing van een zware tank met een FTF-oplegger.
Bron: *840 Zwtcie*, fotoarchief Bureau Geschiedschrijving.

⁵⁷ Vervoer en verkeer binnen logistiek systeem in de KL, ca. 1985, archiefstuk 028 uit archiefdoos 151, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

⁵⁸ Gebied waar het Eerste Legerkorps in oorlogstijd moet opereren.

Tussen het NLC en NTC wordt nauw overlegd. Voor de Sectie Verkeer en Vervoer van het Eerste Legerkorps zijn er sinds de continue grensoverschrijdingen vanaf 1959 naar Duitsland geen grote veranderingen meer. Wel moet benoemd worden dat NLC-eenheden bij grensoverschrijdende verplaatsingen in het aan het Eerste Legerkorps toegewezen operatiegebied toestemming weggebruik moeten aanvragen bij de Sectie Verkeer en vervoer van het Eerste Legerkorps.⁵⁹ Op basis van een met de West-Duitse autoriteiten overeengekomen *standard of forces agreement* (SOFA) heeft het Eerste Legerkorps de bevoegdheid om alle verplaatsingen in het toegewezen operatiegebied zelf voor te bereiden en uit te voeren.⁶⁰

Organogram van de verkeers- en vervoersorganisaties van de jaren '70 tot 1992. Elke organisatie heeft haar eigen sectie of afdeling vervoer en verkeer.

Bron: *Vervoer en verkeer binnen logistiek systeem in de KL*, Archiefstuk 151/028, Bureau Geschiedschrijving.

⁵⁹ WMVK, ca. 1980, archiefstuk 030 uit archiefdoos 151, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

⁶⁰ Weggebruik in GE door NL ehdn, ca. 1980, archiefstuk 010 uit archiefdoos 169, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

2. 1989 – 2014: Een nieuwe werkelijkheid

I. Politiek en strategie

Geopolitieke en strategische ontwikkelingen in Europa

Sommige historici beargumenteren dat de Koude Oorlog al in 1989 voorbij is, maar anderen zijn van mening dat de Koude Oorlog pas voorbij is op het moment dat de Sovjet-Unie in 1991 uit elkaar valt. Toch is het een feit dat er vanaf 1989 geen acute oorlogsdreiging meer heerst in Europa. Dit heeft gevolgen voor de NAVO en haar oorspronkelijke oprichtingsdoel. Waar moet nu de focus worden gelegd bij deze organisatie als de reden van haar oprichting geen directe dreiging meer is? In de meeste gevallen van militaire samenwerking verliezen lidstaten snel hun interesse om nog langer samen te werken. De NAVO bestaat echter nog steeds.⁶¹ Bondgenootschappen kunnen namelijk ook veiligheidsinstituten zijn. Op deze manier kunnen de lidstaten hun beleid omtrent hun krijgsmachten coördineren. In 1991 wordt wederom een nieuwe NAVO-strategie geïntroduceerd: de *New Strategic Concept*. Collectieve veiligheid blijft het doel van de NAVO, maar een directe vijand is niet langer aan te wijzen.⁶² Dit leidt tot een aanzienlijke troepenvermindering van de NAVO in Europa. Hierbij verschuift de focus van een eventuele oorlog met de Sovjet-Unie naar potentiële gevaren die het directe of indirecte gevolg zijn van economische en politieke moeilijkheden, etnische rivaliteiten en territoriale geschillen. Niet veel later zal in de Balkan blijken dat dit gevaar reëel is.⁶³

De NAVO wordt geconfronteerd met de vraag hoe men kan bijdragen aan veiligheid in Europa zonder dat er sprake is van een acute oorlogsdreiging. Tijdens de oorlog in voormalig Joegoslavië wordt duidelijk dat de NAVO niet goed voorbereid is op nieuwe veiligheidsproblemen. De NAVO poogt niet-leden te betrekken bij politieke en militaire discussies, maar al snel blijkt dit niet te werken.⁶⁴ Daarnaast breidt de NAVO zich in de tweede helft van de jaren '90 flink uit naar het oosten. Na de val van de Berlijnse muur in 1989 worden in veel Oost-Europese landen democratische verkiezingen gehouden. Het directe gevolg is dat een deel van de voormalige Warschaupactlanden zich in 1999 aansluit bij de NAVO. Deze landen voldoen op dat moment aan de criteria die de NAVO heeft opgesteld om lid te worden.⁶⁵ De landen zien de NAVO als een goede manier om hun ontwikkeling tot vrije landen te bevorderen. De toetreding van deze landen tot de NAVO is een manier om de Europese veiligheid anders in te richten. Het doel daarvan is stabiliteit verwezenlijken in Europa.⁶⁶ Het is bijzonder om te zien hoe enerzijds het NAVO-grondgebied wordt uitgebreid, maar anderzijds alle NAVO-lidstaten flink bezuinigen.

⁶¹ Wallander, 'Institutional Assets and Adaptability,' 705.

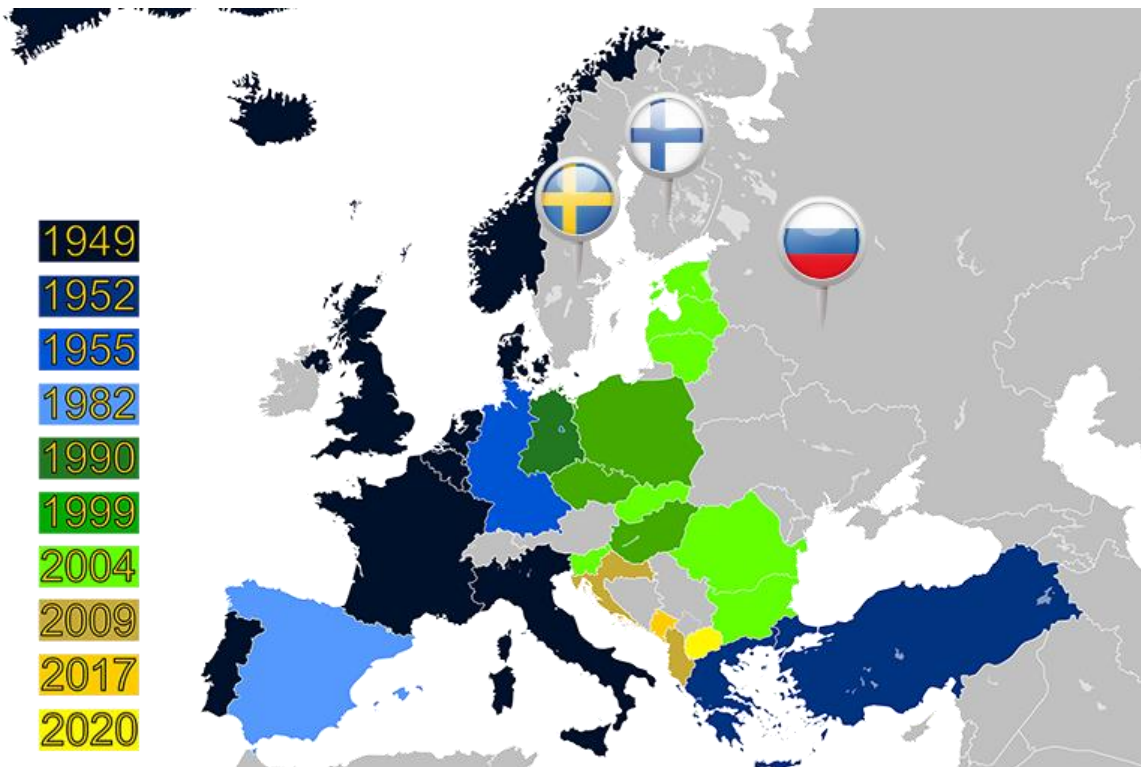
⁶² Wallander, 'Institutional Assets and Adaptability,' 718 – 720.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Robert E. Hunter, 'NATO in the 21st Century: A Strategic Vision,' *Parameters* 28, nr. 2 (1998): 19.

⁶⁶ Tweede Kamer, *Uitbreiding van de NAVO en de stabiliteit in Europa*, 25 243, Den Haag, 24 februari 1997, 5.

Uitbreiding van NAVO-grondgebied.

Bron: *History of NATO enlargement*, Wikimedia/Patrickneil.

Na de terroristische aanslagen op de *Twin Towers* in het *World Trade Centre* op 11 september 2001, wordt duidelijk dat de wereld te kampen heeft met een nieuwe gemeenschappelijke vijand: terrorisme, met name uit groeperingen van de Taliban en Al-Qaida. Dit zorgt voor een totaal andere en meer diffuse veiligheidssituatie dan voorheen. Aanslagen laten zien dat de moderne samenleving kwetsbaar is geworden voor nieuwe bedreigingen.⁶⁷ Voor het eerst beroept een NAVO-land, in dit geval de Verenigde Staten, zich op artikel 5 van het NAVO-verdrag. Het gevolg is dat alle NAVO-lidstaten betrokken raken bij de bestrijding van terrorisme. Op deze manier kan de NAVO internationaal terrorisme effectief bestrijden.⁶⁸ Vanaf 2002 worden de betrekking tussen de NAVO-lidstaten en de Russische Federatie verstevigd en gaan de partijen zelfs samenwerken in de strijd tegen het internationaal terrorisme.⁶⁹

Door de decennia heen heeft de NAVO regelmatig haar strategie veranderd, maar de kernbeginselen blijven volgens de NAVO hetzelfde: bewaken van democratie en mensenrechten, bestrijding van internationaal terrorisme en tot slot de dreiging van massavernietigingswapens sterk verminderen.⁷⁰

⁶⁷ NAVO, *De NAVO in de 21ste eeuw* (Brussel, 2004), 4.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ NAVO, *De NAVO in de 21ste eeuw*, 13.

⁷⁰ NAVO, *De NAVO in de 21ste eeuw*, 23.

Nederlandse appreciatie

Het NAVO-beleid na de val van de Berlijnse muur krijgt haar 'vertaling' in het Nederlandse veiligheidsbeleid. Ondanks alle ontwikkelingen blijft de samenwerking met de NAVO voor Nederland van groot belang. De NAVO biedt vooralsnog garantie voor de Nederlandse veiligheid. De regering beseft dat we een klein en kwetsbaar land blijven.⁷¹ In 1989 bestaat de Sovjet-Unie nog, maar blijft het ondanks de politieke aardverschuivingen nog wel onvoorspelbaar in welke richting het land zich zal gaan ontwikkelen. Vanaf de jaren '90 gaat de Nederlandse regering over op bezuinigingen op Defensie, hoewel de veiligheidsrisico's voor Nederland wel blijven bestaan.⁷² De Nederlandse zorgen verplaatsen zich van Oost-Europa naar het Midden-Oosten. Nederland vindt daarnaast internationale samenwerking nog steeds belangrijk.⁷³ Wat betreft kernwapens, bestaat vanaf het begin van de jaren '90 de gedachte dat Nederland geen behoefte meer heeft aan nucleaire korte afstands-raketten. Bovendien wenst de Nederlandse regering de dialoog met de Sovjet-Unie aan te gaan om een minimale afschrikking te verwezenlijken.⁷⁴ Hierbij wordt het Nederlandse toezicht op de uitvoer van nucleaire goederen opgeschaald.

Gezien de nieuwe dreigingen en risico's die zich voordoen in de wereld, is Nederland bereid om een bijdrage te leveren aan de *agenda for peace* van de Verenigde Naties.⁷⁵ Daarbij is Nederland nog enigszins terughoudend om troepen te sturen voor vrede-bewarende (*peace keeping*) en vrede-afdwingende (*peace enforcing*) activiteiten. In geval van een eventuele inzet, wordt o.a. aandacht besteed aan de duur van de operatie. Het moet overigens vol te houden zijn.⁷⁶ Daarnaast wordt in dezelfde periode de Nederlandse krijgsmacht alleen ingezet in internationaal samenwerkingsverband. Dit zorgt ervoor dat de militaire samenwerking goed kan verlopen. Daarnaast draagt Nederland bij aan de *Rapid Reaction Forces* van de NAVO.

Ten aanzien van het feit dat steeds meer Oost-Europese landen toetreden tot de NAVO, is Nederland aanzienlijk positief. In de jaren voordat deze landen daadwerkelijk lid worden, investeren de NAVO-lidstaten al in een samenwerkingsverband met deze landen (*partnership for peace*) om ze voor te bereiden op een NAVO-lidmaatschap.⁷⁷ In 1997 kan de Nederlandse regering echter nog geen definitief standpunt innemen over de toezegging van een NAVO-lidmaatschap voor de Oost-Europese landen. Het steunt wel de gedachte binnen de NAVO dat het bondgenootschap moet uitbreiden. De Nederlandse regering wil op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen binnen de NAVO.⁷⁸

Later krijgt ook Nederland te maken met nieuwe veiligheidsrisico's in de vorm van terrorisme. Nederland kampt vanaf de eeuwwisseling met verschillende dreigingsmeldingen die variëren van niet ernstige tot zeer ernstige signalen. Deze dreigingen worden vervolgens

⁷¹ Tweede Kamer, *Defensienota 1991*, 21 991 nr. 3, Den Haag, vergaderjaar 1990 – 1991, 21.

⁷² Tweede Kamer, *Defensienota 1991*, 30.

⁷³ Tweede Kamer, *Defensienota 1991*, 48.

⁷⁴ Tweede Kamer, *Defensienota 1991*, 52.

⁷⁵ Tweede Kamer, *Prioriteitennota 1992 – 1993*, 22 975 nr. 2, Den Haag, vergaderjaar 1992 – 1993, 11.

⁷⁶ Tweede Kamer, *Prioriteitennota 1992 - 1993*, 12.

⁷⁷ Tweede kamer, *Uitbreiding NAVO*, 3.

⁷⁸ Tweede Kamer, *Uitbreiding NAVO*, 2.

ingeschat door de Binnenlandse Veiligheidsdienst.⁷⁹ Sinds de terroristische aanslagen op de *Twin Towers* wordt de Tweede Kamer regelmatig op de hoogte gehouden van ontwikkelingen rondom veiligheid en terrorisme.⁸⁰ Om het internationale terrorisme zo goed mogelijk te kunnen bestrijden, wil Nederland de internationale samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten stimuleren.⁸¹

Gevolgen Koninklijke Landmacht

Het einde van de Koude Oorlog betekent voor de Nederlandse politiek een grote opluchting, maar voor de Koninklijke Landmacht heeft dit grote gevolgen. Doordat er geen acute oorlogsdreiging meer is, wordt flink bezuinigd op de Defensieorganisatie. Daar bovenop verandert door toedoen van de NAVO de hoofdtaak van de Koninklijke Landmacht van verdediging van eigen en bondgenootschappelijk grondgebied naar participatie aan vredesmissies en crisisbeheersingsoperaties.

Nederlandse soldaten in VN-verband in Cambodja, 1992.

Bron: *Cambodja*, Nederlands veteraneninstituut.

⁷⁹ Tweede Kamer, *Terroristische aanslagen in de Verenigde Staten*, 27 925 nr. 10, Den Haag, 11 oktober 2001, 2.

⁸⁰ Tweede Kamer, *Terroristische aanslagen*, 6.

⁸¹ Ibidem.

Dit leidt tot veel reorganisaties bij de Koninklijke Landmacht. De organisatie bestaat eerst vooral uit een grote groep dienstplichtigen en een kleine groep beroepsmilitairen, maar nu is deze constructie niet langer gewenst.⁸² In plaats hiervan legt men de nadruk op een goed getraind beroepsleger, dat overal ter wereld kan worden ingezet in het kader van vredesmissies en crisisbeheersingsoperaties. De Defensienota 1991 benadrukt dat de Koninklijke Landmacht zich meer dan voorheen moet focussen op mobiliteit, flexibiliteit, interoperabiliteit en multifunctionaliteit.⁸³ Toch stuiten de reorganisaties in het begin op weerstand. Van alle krijgsmachtsdelen is de weerstand tegen deze bezuinigingen bij de Koninklijke Landmacht veruit het grootst.⁸⁴

Naast de groeiende focus op vredesmissies moet de Koninklijke Landmacht in het begin van de jaren '90 nog steeds bedacht zijn op potentiële aanvallen op het NAVO-grondgebied en draagt zij nog steeds bij aan multinationale legerkorpsen. De Prioriteitennota van 1992 – 1993 kondigt de opheffing van een eigen Nederlandse legerkorps aan. In plaats hiervan komt een Duits-Nederlands legerkorps.⁸⁵ In de jaren die volgen, wordt de aandacht voor de traditionele taken van de Koninklijke Landmacht steeds meer verschoven naar aandacht voor de nieuwe taken.⁸⁶ Daarnaast werken de krijgsmachtdelen in de loop van de jaren '90 steeds meer met elkaar samen en is daarmee 'verpaarsing'⁸⁷ een steeds vaker voorkomend fenomeen. In de Defensienota 2000 wordt duidelijk dat de focus van de inzet van de Koninklijke Landmacht nog meer moet liggen bij vredesoperaties. De parate eenheden worden zo georganiseerd dat deze in staat zijn om voor langere tijd hieraan bij te dragen.⁸⁸ Dit zijn de directe gevolgen van de keuzes die zijn gemaakt in de Defensienota 1991 en de Prioriteitennota van 1993. De Koninklijke Landmacht moet nog meer worden ingericht op het uitvoeren van vredesoperaties.⁸⁹ Deze veranderingen zijn een gevolg van het vernieuwde *New Strategic concept* van de NAVO.

Na de terroristische aanslagen op het *World Trade Centre* in New York in 2001 slaat het defensiebeleid om. Inlichtingendiensten zoals de AIVD en de MIVD worden nu nog belangrijker en zullen methoden moeten ontwikkelen om veiligheidsrisico's goed in te kunnen schatten. Sinds de Verenigde Staten zich na de aanslagen in New York beroepen op artikel 5 van het NAVO-verdrag, ligt internationale terrorismebestrijding op de voorgrond.⁹⁰ Sindsdien worden er regelmatig landmachteenheden uitgezonden voor contraterrorismemissies.

⁸² R.M. de Ruiter, 'Defensienota 1991: het belang van een visie,' *Militaire spectator* 180, no. 2 (2011): 65.

⁸³ Tweede Kamer, *Defensienota 1991*, 105; Tweede Kamer, *Prioriteitennota 1992 – 1993*, 25.

⁸⁴ De Ruiter, 'Defensienota 1991,' 68.

⁸⁵ Tweede Kamer, *Prioriteitennota 1992 – 1993*, 20.

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Samenwerking tussen de krijgsmachtdelen.

⁸⁸ Tweede Kamer, *Defensienota 2000*, 26 900 nr. 2, Den Haag, 29 november 1999, 7.

⁸⁹ Tweede Kamer, *Defensienota 2000*, 127.

⁹⁰ Eric Povel, 'NAVO's historische Artikel 5-besluit: Eerste indrukken vanuit Brussel,' *Atlantisch Perspectief* 25, nr 5 (2001): 4.

II. Militaire verplaatsingen

Derde fase: Out of Area operaties (1990 – heden)

Na het uiteenvallen van het Warschaupact in 1991 verlegt de Koninklijke Landmacht de focus van verdediging van het NAVO-gebied naar crisisbeheersingsoperaties en vredesmissies in internationale samenwerkingsverbanden. Het Eerste Legerkorps is nog wel paraat, maar verlaagd in prioriteit.⁹¹ In plaats daarvan komt meer nadruk op snel inzetbare *Reaction Forces*. De sterk afgenomen oorlogsdreiging in Europa heeft ook tot gevolg dat Defensie vrij snel overgaat naar het zgn. ‘innen van het vredesdividend’ (bezuinigen). Een aanzienlijke inkrimping van personeel en vooral veel nadruk op efficiency zijn het gevolg.⁹²

De Defensienota 1991 en de Prioriteitennota 1992 – 93 liggen ten grondslag aan deze bezuinigingen. Zoals te verwachten is, krijgen de Koninklijke Landmacht en daarmee de logistieke organisatie en de vervoersorganisaties te maken met aanzienlijke reorganisaties.

In 1992 wordt onder meer hierdoor de Landmachtstaf gereorganiseerd. Zo ook gaan alle verkeers- en vervoerstaken over van de Landmachtstaf naar de Staf NTC.⁹³ Niet veel later worden het NTC, NLC en het Commando Verbindingen Koninklijke Landmacht (CVKL) samengevoegd tot het Nationaal Commando (NATCO).⁹⁴ Hiermee komen de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden op onder andere de gebieden van *Host Nation Support*, verkeersleiding en logistieke ondersteuning bij Staf-NATCO te liggen.

De Commandant NATCO moet natuurlijk ook beschikking hebben over een verkeers- en vervoersorganisatie die militaire verplaatsingen plant en coördineert en richtlijnen hiervoor publiceert. Het document “PTOW reorganisatie IV/TVVO” suggereert dat C-NATCO formeel gezien de Inspecteur Vervoerswezen is of dient te zijn, maar het is niet duidelijk of dit uiteindelijk door de Secretaris-Generaal is goedgekeurd. Dit zou wel een verklaring kunnen zijn waarom er bij de Staf-NATCO ter ondersteuning van de uitvoering van de IV-taken uiteindelijk een afdeling IV/VV is ondergebracht, waarin alle verkeers- en vervoerstaken op beleidsniveau zijn geconcentreerd.⁹⁵ Het hoofd van deze afdeling dient een kolonel te zijn en treedt op als Inspecteur Vervoerswezen.

Tevens is hij aangewezen als de verkeers- en vervoersexpert van de Centrale Organisatie⁹⁶ (CO) en de KL-staf. Daarnaast is hij op het gebied van verkeer en vervoer adviseur van het crisisbeheersingscentrum.⁹⁷

⁹¹ Deelstudie Vervoer en Verkeer, samenwerkingsverband Vervoers- en Verkeersfunctie VHKL, 14 maart 1993, archiefstuk 003 uit archiefdoos 169, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

⁹² Concept versie memorandum, 29 oktober 1990, archiefstuk 001 uit archiefdoos 169, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

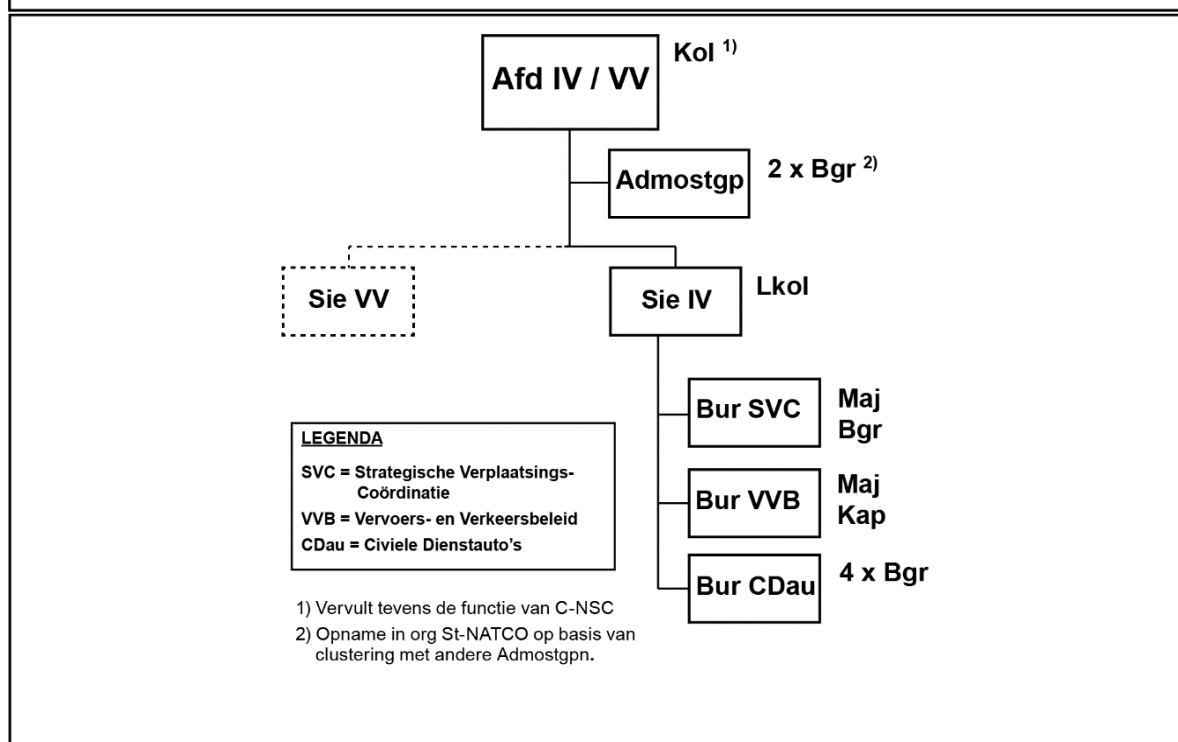
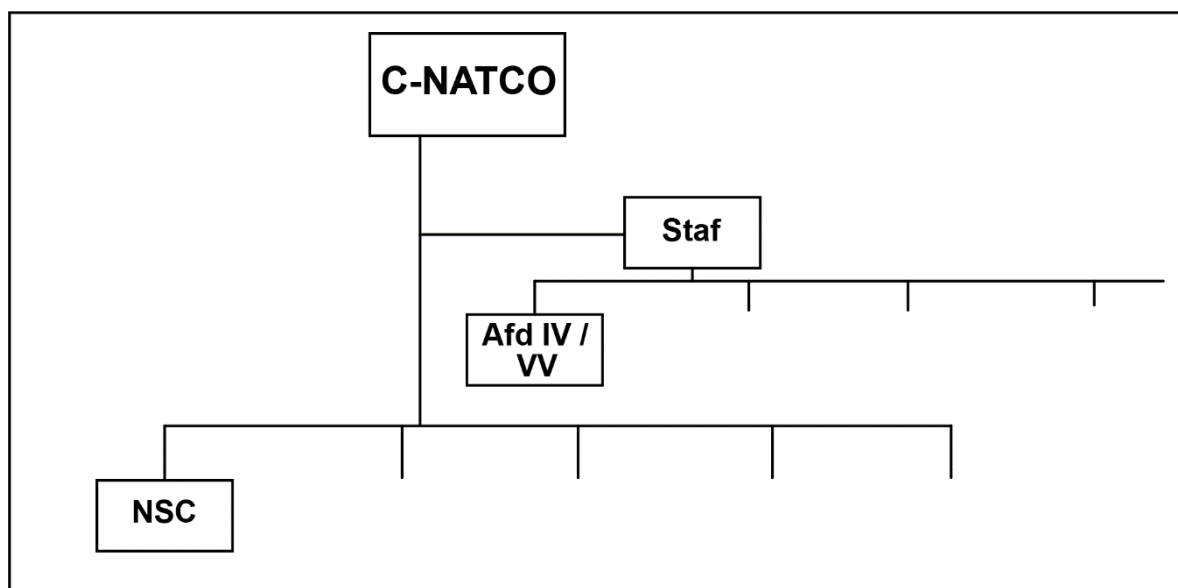
⁹³ Geschiedenis 812 Tgp, ca. 1990, archiefstuk 037 uit archiefdoos 058, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

⁹⁴ Tweede Kamer, *Prioriteitennota 1992 – 1993*, 41.

⁹⁵ PTOW reorganisatie Sectie IV/TVVO, 10 mei 1996, archiefstuk 023 uit archiefdoos 169, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

⁹⁶ Ministeriële deel van de defensieorganisatie.

⁹⁷ Kol. b.d. Van Ballegooij, interview, 3 juni 2024.

De indeling van het NATCO en de afdeling IV/VV.
 Bron: *PTOW Reorganisatie*, Archiefstuk 168/023, Bureau Geschiedschrijving.

De bezuinigingen van de jaren '90 leiden tot meer samenwerking tussen de krijgsmachtdelen. Het overgrote deel van uitvoerende taken op verkeers- en vervoersniveau voor de hele krijgsmacht worden vanaf 1996 belegd bij de Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO). C-NATCO behoudt de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden op het gebied van planning, voorbereiding en coördinatie, maar de DVVO levert gegevens aan C-NATCO op het gebied van verkeer en vervoer. De DVVO kan in het kader van de algemene verdedigingstaak, crisisbeheersingsoperaties en

vredesmissies, dus ook wereldwijd, ondersteuning leveren en voorbereiden aan Defensie, door inhuur en levering van civiele en militaire vervoersdiensten.⁹⁸ Hierdoor is deze organisatie te vergelijken met een makelaar.⁹⁹

Ondertussen ondergaan de staf van de Inspecteur Vervoerswezen en haar rol en taken vanaf 2001 constant aanpassingen. Hierdoor vervagen de rol en taken van de staf langzamerhand. In 2003 is een studie verricht over de positionering van de Inspecteur Vervoerswezen. Op dat moment zijn de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspecteur binnen de Afdeling LAS/Directie Beleid & Planning/VV belegd en niet langer bij het NATCO. De Directeur Beleid & Planning is formeel gezien belast met de functie van de Inspecteur Vervoerswezen. Het hoofd van de Afdeling LAS/DBP/VV is op zijn beurt belast met de dagelijkse uitvoering van deze functie.¹⁰⁰ Toch wordt een wijziging van de functie van de Inspecteur wenselijk geacht. De voorkeur gaat uit naar een stafafdeling 'Inspecteur Vervoerswezen' die wordt ondergebracht in de Defensiestaf. De functie van de Inspecteur Vervoerswezen moet ook worden ondergebracht bij de Defensiestaf, wat betekent dat deze functie nu gaat over de verplaatsingen van de gehele krijgsmacht.¹⁰¹

Op basis van deze studie wordt de conclusie getrokken dat de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspecteur op het niveau van de Secretaris-Generaal (SG) moeten worden belegd. Om deze reden is sinds 1 april 2004 de staf van de Inspecteur als Stafafdeling IV bij de SG belegd.¹⁰² De functie van de Inspecteur blijft nog bij de Directeur Beleid & Planning. De staf en functie van de Inspecteur veranderen later nog een paar keer van positie. Uiteindelijk wordt na de opheffing van bevelhebbersstaven gekozen om de functie van de Inspecteur formeel te beleggen bij de Plaatsvervangende Commandant der Strijdkrachten (PCDS).¹⁰³ Het hoofd van de Afdeling Materiële Gereedheid van de Directie Aansturen Operationele Gereedheid (DAOG) geeft namens de PCDS uitvoering aan de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspecteur.¹⁰⁴ Rond 2006 wordt dit besluit bevestigd. Nog in hetzelfde jaar wordt besloten om de Inspecteur uit het Subtaakbesluit van de Secretaris-Generaal te verwijderen. In 2008 zijn uiteindelijk de staf en rol van de Inspecteur formeel verdwenen, waardoor de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden moeten worden verdeeld binnen de Defensiestaf.¹⁰⁵ Vanaf dit moment raken de staf en de rol van de Inspecteur tussen de wal en het schip en is onduidelijk waar en hoe de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden belegd zijn.

⁹⁸ Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie blauwdruk, 16 november 1995, archiefstuk 025 uit archiefdoos 168, Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

⁹⁹ Piet IJntema, *25 jaar DVVO*, (Heerde: Drukkerij Koninklijke Van der Most), 10; Lkol Emile Jaspers, persoonlijke communicatie, 4 juli 2024.

¹⁰⁰ Ministerie van Defensie, *Positionering van de Inspecteur van het Vervoerswezen (IV)*, J.C. Elve. VV/2003/14891, Den Haag: 4 juli 2003, 2.

¹⁰¹ Ministerie van Defensie, *Positionering van de Inspecteur*, 6.

¹⁰² Ministerie van Defensie, *Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de IV*, L.W.T. Hermens. S2005005506, Den Haag: 15 juli 2005, 1.

¹⁰³ Lkol b.d. Gert Hoorman, interview, 19 juni 2024.

¹⁰⁴ Ministerie van Defensie, *Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de IV*, 2.

¹⁰⁵ Ministerie van Defensie, *Subtaakbesluit dienstonderdeel SG 2008*; Rapport TV3M versus Inspecteur Vervoerswezen, ca. 2014.

3. 2014 – heden: Refocus op combat

I. Politiek en strategie

Geopolitieke en strategische ontwikkelingen in Europa

Sinds 2014 is er in relatief korte tijd ontzettend veel gebeurd op het gebied van veiligheid in zowel Europa als in de hele wereld. Om te beginnen annexeert Rusland in 2014 het Oekraïense schiereiland de Krim. Deze annexatie wordt door de Verenigde Naties als illegaal bestempeld. Het is immers een ernstige schending van de soevereiniteit van Oekraïne. De timing en directe annexatie van de Krim komt voor de NAVO onverwacht. Dat Rusland Oekraïne met geweld zal aanvallen, wordt echter wel verwacht.¹⁰⁶ Als reactie op de plotselinge annexatie van de Krim versterkt de NAVO de lidstaten die aan Rusland grenzen met troepen van de hele NAVO. Daarnaast heeft de annexatie tot gevolg dat de NAVO meer gaat samenwerken met Oekraïne en zich ten doel stelt de Oekraïense krijgsmacht te hervormen. Men kan dus concluderen dat de NAVO als het ware wakker is geschud en vanaf 2014 Rusland nauwlettend in de gaten houdt.

De Secretaris-Generaal van de NAVO Jens Stoltenberg geeft in een speech aan dat hij echter niet de confrontatie zoekt met Rusland en dat niemand een nieuwe Koude Oorlog wil. Hij benadrukt echter wel dat de NAVO niet zal aarzelen om haar belangen te verdedigen.

Speech van de Secretaris-Generaal van de NAVO Jens Stoltenberg.
Bron: *Stoltenberg speech*, U.S. Department of Defense.

¹⁰⁶ Thomas Forsberg & Graeme Herd, 'Russia and NATO: From Windows of opportunities to Closed Doors,' *Journal of Contemporary European Studies* 23, nr. 1 (2015): 51.

Vanaf 2014 is ook in Zweden en Finland een steeds sterker publiek debat over eventueel lidmaatschap van de NAVO. Een Fins en Zweeds lidmaatschap van de NAVO beschouwt de NAVO als een passende maatregel tegen de groeiende Russische dreiging in Europa.¹⁰⁷ Deze landen zijn echter nog wel terughoudend om een NAVO-lidmaatschap aan te vragen. De toon van Poetin richting de NAVO wordt ook steeds feller en hij dreigt meerdere keren met maatregelen als de NAVO verder zal uitbreiden.¹⁰⁸ Op het gebied van Europese veiligheid is er vanaf de annexatie van de Krim veel veranderd. Door de systematische inbreuk op belangrijke waarden en normen, leugens, beschuldigingen en desinformatie vanuit Rusland zijn de betrekkingen tussen de NAVO en Rusland sinds jaren weer op een dieptepunt gekomen.¹⁰⁹

Poetin is echter niet de enige wereldleider die de NAVO bedreigt. Ook de toenmalige president Donald Trump redeneert dat de NAVO onzinnig is en dat de Verenigde Staten uit de NAVO moet stappen. De reden hiervoor is dat veel NAVO-lidstaten nog niet de verplichte 2%-norm¹¹⁰ halen, tot frustratie van de Amerikanen en ook andere staatshoofden. Emmanuel Macron noemt de NAVO bijvoorbeeld hersendood. Als de Verenigde Staten uit de NAVO zouden stappen, zou dit voor de Europese NAVO-lidstaten grote gevolgen hebben, omdat het land een enorm aandeel heeft in het collectieve Defensiebudget van de NAVO. In 2024 wordt de toon van Trump richting de NAVO nog feller. Hij stelt dat Rusland de NAVO-lidstaten mag aanvallen als zij nog steeds weigeren om aan de 2%-norm te voldoen.¹¹¹ Deze uitspraken leiden tot onrust bij de NAVO-lidstaten, omdat gebleken is dat Rusland erg onvoorspelbaar is. Dit is tevens het jaar waarin Trump zich wederom verkiesbaar stelt als president van de Verenigde Staten.

In februari 2022 begint Rusland aan een militaire invasie in Oekraïne. In 2014 zijn er na de Russische annexatie van de Krim al spanningen voelbaar op het Europese continent, maar dat stelt weinig voor in vergelijking met de huidige spanningen in Europa. De oorlog in Oekraïne laat zien dat Westerse landen en dan met name hun defensieorganisatie niet meer goed voorbereid zijn op dreigingen die sinds kort weer actueel zijn. Oekraïne moet voorzien worden van materiaal, maar ook de nationale krijgsmachten van de ondersteunende landen moeten in stand blijven of zelfs uitbreiden.¹¹² Veel buurlanden van Rusland voelen sinds de invasie in Oekraïne een acute dreiging en voor Zweden en Finland is dit aanleiding om lid te worden van de NAVO. De Russische invasie is een doorslaggevend motief voor veel Europese landen om weer meer geld in de krijgsmacht te investeren. Sommige historici zeggen zelfs dat we in een tweede Koude Oorlog zijn beland.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Thomas Forsberg & Graeme Herd, 'Russia and NATO,' 53.

¹¹⁰ NAVO-lidstaten moeten minimaal 2% van hun bruto binnenlands product investeren in Defensie.

¹¹¹ NOS Nieuws, 'Trump: val NAVO-landen maar aan als ze niet betalen,' NOS (2024), geraadpleegd op 2 april 2024. Beschikbaar via <https://nos.nl/artikel/2508395-trump-val-navo-landen-maar-aan-als-ze-niet-betalen>.

¹¹² Josep Borell, 'The war against Ukraine and European Security,' EEAS (2024), geraadpleegd op 3 april 2024. Beschikbaar via https://www.eeas.europa.eu/eeas/war-against-ukraine-and-european-security_en.

Nederlandse appreciatie

De Nederlandse regering veroordeelt net als veel andere landen in 2014 de annexatie van de Krim door Rusland, maar vindt het wel belangrijk om de dialoog aan te blijven gaan. Het is echter nog niet zo dat de Nederlandse regering alle Russisch-Nederlandse betrekkingen stopzet. De vele gemeenschappelijke belangen zijn daarvoor een verklaring. De regering pleit wel voor afschrikking via de NAVO. De Russisch-Nederlandse betrekkingen zijn op dat moment echter al beschadigd door het feit dat Rusland niet mee wil werken aan het strafrechtelijke onderzoek rondom het neerschieten van de MH-17.¹¹³ Daarnaast adviseert de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) om de afhankelijkheid van Russisch aardgas flink terug te draaien.

Na de annexatie van de Krim zet Nederland de militaire samenwerking met Rusland volledig stop. De AIV adviseert de Nederlandse regering ook om weer snel te groeien naar de 2%-norm.¹¹⁴ In geval van inzet van de krijgsmacht zal dit altijd in internationaal verband plaatsvinden. Ook terrorisme speelt nog steeds een rol in de beleidsvorming. Interne en externe veiligheid zijn, door de dreiging en uitvoering van terroristische aanslagen, meer met elkaar verbonden geraakt.¹¹⁵

Als Rusland in februari 2022 Oekraïne binnenvalt, voelt Nederland de druk toenemen om meer te investeren in Defensie. Op Prinsjesdag 2022 wordt aangekondigd dat als reactie op de Russische invasie op Oekraïne meer geld in Defensie wordt geïnvesteerd. Dit geld wordt gebruikt voor het verbeteren van de operationele gereedheid, gevechtskracht en wendbaarheid en tot slot voor innovatie en samenwerking met belangrijke partners zoals de Europese Unie en de NAVO.¹¹⁶ Het doel is om in 2024 – 2025 de 2%-norm te halen. Naast deze binnenlandse doelen, steunt Nederland net als veel andere NAVO-lidstaten Oekraïne met leveringen van militaire goederen en training voor het Oekraïense militaire personeel. Veel politici claimen dat de Europese veiligheid afhangt van een Oekraïense overwinning.

Gevolgen Koninklijke Landmacht

De Russische annexatie van de Krim, het faciliteren van pro-Russische separatisten in de Donbas en het neerschieten van MH-17 in 2014 zijn voor de NAVO en dus ook de Koninklijke Landmacht een ware *wake-up call*.¹¹⁷ Waar de Nederlandse regering in 2014 nog de voorkeur heeft voor het blijven aangaan van de dialoog, is er in militaire kringen reden tot zorgen. De gebeurtenissen worden namelijk gezien als Russische daden van agressie en leiden vanaf 2017 tot versterkingen van de aan Rusland grenzende NAVO-lidstaten.¹¹⁸ Als voorbeeld kunnen de NAVO-versterkingen in de Baltische staten genoemd worden, maar

¹¹³ Joris Voorhoeve et al, *De toekomst van de NAVO en de veiligheid van Europa*, (Den Haag: Adviesraad Internationale Vraagstukken, 2017), 48 – 49.

¹¹⁴ Joris Voorhoeve et al, *De toekomst van de NAVO*, 53.

¹¹⁵ Joris Voorhoeve et al, *De toekomst van de NAVO*, 54.

¹¹⁶ Ministerie van Defensie, 'Prinsjesdag 2022: extra investeringen in Defensie,' *Defensie* (2022), geraadpleegd op 5 april 2024. Beschikbaar via <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2022/09/20/prinsjesdag-2022-extra-investeringen-in-defensie>.

¹¹⁷ Jos Overman en Sven Maaskant, 'De geschiedenis van het Regiment Genietroepen,' *Militaire spectator* 192 nr 12 (2023): 627.

¹¹⁸ Ibidem.

ook in Roemenië zijn NAVO-versterkingen aanwezig. De Koninklijke Landmacht draagt bij aan deze versterkingen. Binnen de NAVO worden veel thema's weer prioriteit, zoals voorwaartse verdediging, mobiliteit of bescherming van de infrastructuur.¹¹⁹

De Russische invasie in Oekraïne heeft pijnlijk duidelijk gemaakt dat internationale militaire samenwerking in NAVO-verband sinds de Koude Oorlog weer cruciaal is geworden. Dit leidt in 2024 tot de grootste NAVO-oefening sinds de Koude Oorlog: *Steadfast Defender 2024*. Er zijn maar liefst 90.000 militairen uit 32 NAVO-lidstaten aanwezig. Ook Nederland levert een bijdrage aan de oefening. Verschillende eenheden van de drie gevechtsbrigades van de Koninklijke Landmacht nemen deel.

Dit gebeurt in Duits-Nederlands samenwerkingsverband.¹²⁰ Dit Duits-Nederlandse samenwerkingsverband is een terugkerende factor voor de Koninklijke Landmacht.

Konvooi van de Koninklijke Landmacht op weg naar operatie *Steadfast Defender 2024*.
Bron: *Laatste konvooien door Nederland vormen sluitstuk Steadfast Defender*, Defensie.

¹¹⁹ Ministerie van Defensie, 'Versterking oostflank NAVO-gebied,' *Defensie*, geraadpleegd op 5 april 2024. Beschikbaar via <https://www.defensie.nl/onderwerpen/oostflank-navo-gebied/versterking-oostflank-navo-gebied#:~:text=Nederland%20stuurt%20van%20december%202024,in%20de%20gaten%20te%20houden>.

¹²⁰ Ministerie van Defensie, 'Steadfast Defender 2024,' *Defensie* (2024), geraadpleegd op 5 april 2024. Beschikbaar via <https://www.defensie.nl/onderwerpen/navo-oefening-steadfast-defender-2024#:~:text=Steadfast%20Defender%202024%20is%20de,aanval%20op%20een%20NAVO%20lidstaat>.

II. Militaire verplaatsingen

Vierde fase: voorwaarts verdedigen oostrand NAVO-gebied (2014 – heden)

De Russische Federatie heeft al tijdens de invasie van Georgië in 2008 getoond dat het land bereid en in staat is om haar krijgsmacht in te zetten om de doelstellingen van het buitenlands beleid te realiseren. Maar zeker sinds de Russische invasie van de Krim in 2014 staat de NAVO weer op scherp. Aan een relatieve rustperiode komt een eind. De NAVO ziet de Russische Federatie weer als een dreiging op het Europese continent en beschouwt het als een gemeenschappelijke vijand. Sinds 2014 sturen NAVO-lidstaten steeds vaker strijdkrachten naar onder meer de Baltische Staten, om daarmee Rusland af te schrikken (*enhanced forward presence*). Na de Russische invasie in Oekraïne wordt de troepensterkte verder opgevoerd.

De voorwaartse verdediging van de NAVO aan de Russische grens.

Bron: *Enhanced Forward Presence*, NATO.

Deze situatie vertoont sterke gelijkenissen met de voorwaartse verdediging van NAVO-grondgebied in de BRD tijdens de Koude Oorlog. Het grote verschil echter is dat de NAVO sinds 1999 flink naar het oosten is uitgebreid.

Uiteraard heeft deze nieuwe situatie gevolgen op het gebied van de initiële strategische verplaatsingen en de instandhoudingsverplaatsingen daarna. De te overbruggen afstanden zijn groter dan voorheen. Opnieuw en zelfs nog meer dan voorheen, blijkt onderlinge afstemming en overeenkomstige doctrine op het gebied van verplaatsingen essentieel te zijn voor een geslaagde ontplooiing en inzet daarna. Voor de Koninklijke Landmacht betekent dit dat haar verplaatsingsorganisatie wederom aangepast moet worden. Vanuit de NAVO komt namelijk het dringende verzoek dat elke lidstaat moet beschikken over een *National Movement Coordination Centre* (NMCC), zodat de lidstaten de verplaatsingen in het kader van NAVO-operaties beter met elkaar kunnen afstemmen.

Kerntaken hierbij zijn het kunnen controleren, coördineren en goedkeuren van verplaatsingen.¹²¹ In het geval van Nederland beschikt de DVVO al enige jaren over een *Joint Transport Planning Organisation* (JTPO) die formeel gezien al NMCC-werkzaamheden verricht, maar als zodanig voor de NAVO nog niet zichtbaar is.¹²²

Daarom wordt deze organisatie in 2018 omgevormd tot het NMCC. Het NMCC fungeert vanaf dat moment als het directe aanspreekpunt voor NAVO-lidstaten die op Nederlands grondgebied willen verplaatsen. Het NMCC treedt op als speciaal adviesorgaan op het gebied van verplaatsingen voor het Territoriaal Operationeel Centrum (TOC) dat belast is met ondersteuning van inzet in het kader van hoofdtak drie¹²³ en *Host Nation Support*.¹²⁴

Binnen de Defensiestaf is na het officiële verdwijnen van de staf en rol van de Inspecteur Vervoerswezen behoefte om weer een centrale verkeers- en vervoersautoriteit aan te wijzen.¹²⁵ In de huidige situatie is namelijk op dit moment niet duidelijk welke functionaris aangewezen kan worden als Inspecteur. Dit is echter belangrijk om te weten, omdat deze functionaris bevoegd is/wordt voor de nationale beleidsvorming op het gebied van verkeer, vervoer, verplaatsing en mobiliteit (V3M).¹²⁶ Juist nu in deze tijd, nu de samenwerking met andere NAVO-lidstaten weer intensiever wordt, is het belangrijk om deze functionaris te kunnen aanwijzen.

Zoals blijkt uit het vorige hoofdstuk, zijn de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Inspecteur Vervoerswezen versnipperd geraakt over de hele Defensiestaf. De Directie Aansturen Operationele Gereedheid (DAOG) geeft richtlijnen uit voor verplaatsingen. Daaronder valt het ressort Materiële Gereedheid. Het hoofd van dit ressort is de Sous-chef Materiële Gereedheid (ScMG). Binnen dat ressort zit het domein (of afdeling) Verkeer, Vervoer, Verplaatsing en Mobiliteit (V3M).

De indeling van de DAOG.

Bron: *Directie Aansturen Operationele Gereedheid*, Defensie.

¹²¹ Piet IJntema, *Adviesrapport National Movement Coordination Centre (NMCC)*, (Soesterberg: Kenniscentrum OTCLog, 2019), 7; Lkol. Hilma Schaap, persoonlijke communicatie, 6 juni 2024.

¹²² Lkol. Hilma Schaap, persoonlijke communicatie, 6 juni 2024.

¹²³ Bescherming van eigen en bondgenootschappelijk grondgebied

¹²⁴ Lkol. Hilma Schaap, interview, 6 juni 2024; Piet IJntema, *Adviesrapport*, 21.

¹²⁵ AOOG/Team V3M, 'Autoriteit Inspecteur Vervoerswezen.' *Fact sheet* 5.

¹²⁶ Ibidem.

De ScMG is namens de Commandant der Strijdkrachten (CDS) gemachtigd tot het aansturen, inrichten en regie voeren over onder meer dit domein. Daarnaast geeft hij advies aan de CDS op het gebied van internationale logistiek en multinationale samenwerking en kan hij de CDS vertegenwoordigen in overlegorganen voor wat betreft het beleid op onder meer verkeer en vervoer.¹²⁷ Op het eerste oog lijken er veel overeenkomsten te zijn met de vroegere Inspecteur Vervoerswezen. Wel moet men beseffen dat de ScMG niet alleen richtlijnen geeft op het gebied van verkeer en vervoer, maar ook op het gebied van veiligheid, systeem logistiek en keten-logistiek.¹²⁸ Daarnaast beperkt deze rol zich niet slechts tot de Koninklijke Landmacht, maar is deze krijgsmacht-breed. De oorspronkelijke Inspecteur Vervoerswezen is 'slechts' gespecialiseerd in beleid, coördinatie en het stellen van richtlijnen op het gebied van verkeer en vervoer voor de Koninklijke Landmacht. Het ressort "Materiële Gereedheid" van de Directie Aansturing Operationele Gereedheid lijkt in mijn optiek daarentegen op de organisatie van het NATCO. Als bewezen kan worden dat C-NATCO de formele Inspecteur Vervoerswezen is, hoewel het NATCO over meer logistieke zaken gaat dan alleen militaire verplaatsingen, is de mogelijkheid dat de Sous-chef Materiële Gereedheid aangewezen kan worden als Inspecteur Vervoerswezen zeer reëel, met de afdeling V3M als IV-staf.¹²⁹

¹²⁷ Ministerie van Defensie, 'Directie Aansturen Operationele Gereedheid.'

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Het NATCO had een vergelijkbare constructie.

Conclusie

De wisselende veiligheidssituatie in de periode van 1949 tot nu wordt regelmatig vertaald naar steeds wisselende NAVO-strategieën. De Nederlandse regering en de Koninklijke Landmacht moeten hier constant op reageren. Natuurlijk heeft dit gevolgen voor de manier waarop de militaire verplaatsingsorganisaties van de Koninklijke Landmacht worden ingericht. Met name de locatie waar de Koninklijke Landmacht geacht wordt tactische operaties uit te voeren, verandert voortdurend. Aanvankelijk beperkt het optreden zich tot het nationaal grondgebied. Na toetreding van de BRD tot de NAVO wordt het operatiegebied steeds verder naar het oosten verlegd. Na de val van de muur moet de Koninklijke Landmacht in een groot aantal vredesoperaties juist weer heel ver van Nederland optreden. Om tactische operaties te kunnen uitvoeren, moet allereerst een verplaatsing naar het operatiegebied worden uitgevoerd. Vervolgens moeten ingezette eenheden in het operatiegebied vrijelijk kunnen verplaatsen. In de NAVO wordt dit aangeduid met de term *freedom of movement*.

Aanvankelijk is de Inspectie Vervoerswezen de verkeers- en vervoersorganisatie die hiervoor verantwoordelijk is en zeer bekwaam invulling geeft aan deze taak. In de loop der tijd worden er vele organisatiewijzigingen doorgevoerd. Ook alle opeenvolgende organisaties die belast worden met het plannen, coördineren en voorbereiden van de verplaatsingen naar en in het operatiegebied ondergaan veelvuldig reorganisaties. Zonder deze verplaatsingsorganisaties zouden deze operaties in ieder geval veel minder soepel zijn verlopen of misschien zelfs onmogelijk zijn geweest.

Naast verplaatsingen van Nederlandse troepen naar allerlei operatiegebieden krijgen de verplaatsingsorganisaties ook de taak steun te verlenen aan de verplaatsingen van NAVO-partners op Nederlands grondgebied: *Host Nation Support*. Sinds de NAVO ten gevolge van het agressieve optreden van de Russische Federatie weer op scherp staat heeft Nederland vanwege de strategische ligging opnieuw een belangrijke rol voor de verplaatsingen van de *follow-on forces* op Nederlands grondgebied, die vervolgens hun doorreis maken naar onder meer de Baltische Staten.

Vaak onderschat men de waarde van verplaatsingsorganisaties, maar een terechte uitspraak luidt: "Zonder transport staat alles stil!"

Dank- en nawoord

Toen ik deze stage bij het Bureau Geschiedschrijving in november 2023 zag, werd ik meteen enthousiast. Natuurlijk had ik me dan ook snel aangemeld voor deze stageplek, want het sloot perfect aan bij mijn grote interesse in de militaire geschiedenis en het doen van archiefonderzoek. Bij de kennismaking bleek dat het onderzoeksrapport de militaire verplaatsingen en de Inspectie Vervoerswezen in het bijzonder zou gaan belichten. Voor mij was dit een compleet nieuw onderwerp. Sterker nog: ik heb nooit stilgestaan bij het feit dat het verplaatsingsproces veel belangrijker is dan het grove geschut waar de Koninklijke Landmacht over beschikt.

Omdat het onderwerp compleet nieuw voor mij was, was ik gaandeweg erg zoekende naar de juiste manier om alle gevonden informatie op papier te presenteren, en raakte ik zelfs verdwaald in de hoeveelheid materie die ik te verwerken kreeg. Gelukkig stonden de stagebegeleiders luitenant-kolonel b.d. Willy Engelman en luitenant-kolonel b.d. Piet IJntema altijd klaar om mij waar nodig in de juiste richting te sturen, waar ik bijzonder dankbaar voor ben. Daarnaast heeft de heer IJntema veel bijdragen geleverd aan het schrijfproces. Zijn goede feedback, structuurvoorstellen en schrijfbijdragen waren voor dit onderzoeksverslag onmisbaar.

Tevens wil ik kapitein b.d. Peter Koenen en eerste-luitenant b.d. Geert Peters bedanken voor het beschikbaar stellen van het archief van het Bureau Geschiedschrijving, het toevertrouwen van sommige archiefstukken en het beschikbaar stellen van benodigde apparatuur voor de interviews.

Voor de interviews wil ik graag de volgende mensen bedanken: kolonel b.d. Van Ballegooij, luitenant-kolonel Hilma Schaap en voor het schriftelijke interview luitenant-kolonel b.d. Gert Hoorman. In het bijzonder wil ik de heer Van Ballegooij bedanken voor zijn inhoudelijke commentaar in de vorm van op- en aanmerkingen en suggesties die hij als voormalig Inspecteur Vervoerswezen had op het onderzoeksrapport. Vervolgens wil ik nog graag mevrouw Schaap bedanken voor het aanleveren van aanvullende documenten die van belang waren geweest voor het onderzoek.

Tot slot wil ik luitenant-kolonel Emile Jaspers bedanken voor het aanleveren van documenten die van onmisbaar belang zijn geweest in de aanvulling van de Militaire verplaatsingen in de periode 2003 tot nu.

Bibliografie

Archiefstukken

Archief Bureau Geschiedschrijving, Soesterberg.

Arch. Nr. 058.

Arch. Nr. 151.

Arch. Nr. 168.

Arch. Nr. 169.

2.13.158, Inspectie van het Verkeerswezen (IvhV), later Inspectie van het Vervoerswezen tevens 101 Vervoersbasisgroep, 1950 – 1970. Nationaal Archief, Den Haag.

Omslag nr. 1449.

Omslag nr. 1450.

Omslag nr. 1451.

North Atlantic Treaty Organization, 'Harmel report,' geraadpleegd op 29 maart 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67927.htm.

Office of the Historian, 'North Atlantic Treaty Organization (NATO),' geraadpleegd op 28 maart 2024, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>.

Literatuur

Borell, J. 'The war against Ukraine and European Security,' *EEAS* (2024), geraadpleegd op 3 april 2024. Beschikbaar via https://www.eeas.europa.eu/eeas/war-against-ukraine-and-european-security_en.

Forsberg, T. en Herd, G. 'Russia and NATO: From Windows of opportunities to Closed Doors,' *Journal of Contemporary European Studies* 23, nr. 1 (2015): 41 – 57.

Hellema, D. 'De historische betekenis van de Nederlandse toetreding tot de NAVO,' *Atlantisch Perspectief* 23, nr. 2 (1999): 9 – 12.

Hoffenaar, J. en Schoenmaker, B. *Met de blik naar het oosten: de Koninklijke Landmacht, 1945 -1990* (Den Haag: SDU Uitgeverij Koninginnegracht, 1994).

Hunter, R.E. 'NATO in the 21st Century: A Strategic Vision,' *Parameters* 28, nr. 2 (1998): 15 – 29.

IJntema, P. *25 jaar DVVO*, (Heerde: Drukkerij Koninklijke Van der Most).

Ministerie van Defensie, 'Prinsjesdag 2022: extra investeringen in Defensie,' *Defensie* (2022), geraadpleegd op 5 april 2024. Beschikbaar via <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2022/09/20/prinsjesdag-2022-extra-investeringen-in-defensie>.

Ministerie van Defensie, 'Steadfast Defender 2024,' *Defensie* (2024), geraadpleegd op 5 april 2024. Beschikbaar via <https://www.defensie.nl/onderwerpen/navo-oefening-steadfast-defender-2024#:~:text=Steadfast%20Defender%202024%20is%20de,aanval%20op%20een%20NAVO%20lidstaat>.

Ministerie van Defensie, 'Versterking oostflank NAVO-gebied,' *Defensie*, geraadpleegd op 5 april 2024. Beschikbaar via <https://www.defensie.nl/onderwerpen/oostflank-navo-gebied/versterking-oostflank-navo-gebied#:~:text=Nederland%20stuurt%20van%20december%202024,in%20de%20gaten%20te%20houden>.

NAVO, *De NAVO in de 21ste eeuw* (Brussel, 2004).

NOS Nieuws, 'Trump: val NAVO-landen maar aan als ze niet betalen,' *NOS* (2024), geraadpleegd op 2 april 2024. Beschikbaar via <https://nos.nl/artikel/2508395-trump-val-navo-landen-maar-aan-als-ze-niet-betalen>.

Overman, J. en Maaskant, S. 'De geschiedenis van het Regiment Genietroepen,' *Militaire spectator* 192 nr. 12 (2023): 616 – 629.

Povel, E. 'NAVO's historische Artikel 5-besluit: Eerste indrukken vanuit Brussel,' *Atlantisch Perspectief* 25, nr. 5 (2001): 4 – 6.

Rijksoverheid, 'Memorie van toelichting wetsvoorstel goedkeuring NAVO-toetreding Finland en Zweden,' *Rijksoverheid* (2022), geraadpleegd op 3 april 2024. Beschikbaar via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/07/05/toelichting-inzake-navo-toetreding-finland-en-zweden>.

Roozenbeek, H. *In dienst van de troep: Bevoorrading en transport bij de Koninklijke Landmacht* (Amsterdam: Uitgeverij Boom, 2008).

Ruiter, R.M. de. 'Defensienota 1991: het belang van een visie,' *Militaire spectator* 180, nr. 2 (2011): 64 – 76.

Schulten, J.W.M. 'De wederopbouw van de Koninklijke landmacht na de Tweede Wereldoorlog,' *Militaire spectator* 148, nr. 10 (1979): 452 – 460.

Schuthof, S. 'The United States and the Founding of NATO,' (scriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2016).

Smit, J. 'De NAVO in het verleden, heden en toekomst,' *Militaire spectator* 140, nr. 2 (1971): 57 – 69.

Trauschweizer, I.W. 'Tanks at Checkpoint Charlie: Lucius Clay and the Berlin Crisis, 1961 – 62,' *Cold War History* 6, nr. 2 (2006): 205 – 228.

Voorhoeve, J. et al. *De toekomst van de NAVO en de veiligheid van Europa*, (Den Haag: Adviesraad Internationale Vraagstukken, 2017).

Wallander, C.A. 'Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War,' *International Organization* 54, nr. 4 (2000): 705 – 735.

Zhao, P. 'De Operationele Bevoorrading en het Intendancebataljon 1945-1979,' (scriptie, Bureau Geschiedschrijving Regiment Bevoorrading- en Transporttroepen Koninklijke Landmacht, 2021).

Overheidsbronnen

AOOG/Team V3M, 'Autoriteit Inspecteur Vervoerswezen.' *Fact sheet 5*.

IJntema, P. *Adviesrapport National Movement Coordination Centre (NMCC)*, (Soesterberg: Kenniscentrum OTCLog, 2019).

Ministerie van Defensie, 'Directie Aansturen Operationele Gereedheid.'

Ministerie van Defensie. *Positionering van de Inspecteur van het Vervoerswezen (IV)*. J.C. Elve. VV/2003/14891. Den Haag, 4 juli 2003.

Ministerie van Defensie. *Subtaakbesluit dienstonderdeel SG 2008*.

Ministerie van Defensie. *Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de IV*. L.W.T. Hermens. S2005005506. Den Haag, 15 juli 2005.

Rapport TV3M versus Inspecteur Vervoerswezen, ca. 2014.

Tweede Kamer. *Defensienota 1991*. 21 991 nr. 3. Den Haag, vergaderjaar 1990 – 1991.

Tweede Kamer. *Defensienota 2000*. 26 900 nr. 2. Den Haag, 29 november 1999.

Tweede Kamer. *Prioriteitennota 1992 – 1993*. 22 975 nr. 2. Den Haag, vergaderjaar 1992 – 1993.

Tweede Kamer. *Terroristische aanslagen in de Verenigde Staten*. 27 925 nr. 10. Den Haag, 11 oktober 2001.

Tweede Kamer. *Uitbreiding van de NAVO en de stabiliteit in Europa*. 25 243 nr. 3. Den Haag, 24 februari 1997.

Interviews

Mondeling interview kolonel b.d. Hank van Ballegooij, 3 juni 2024.

Mondeling interview luitenant-kolonel Hilma Schaap, 6 juni 2024.

Schriftelijk interview luitenant-kolonel b.d. Gert Hoorman, 19 juni 2024.